

ลีเฟอส์⁵ เพราะเชื่อว่าข้อตกลงดังกล่าวอยู่ภายใต้การครอบงำจากพวกปฏิรูป (2) เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมปฏิบัติทางศาสนาอิสลามในชาวให้ดำรงอยู่ต่อไป

จุดประสงค์ทั้งสองประการเกิดขึ้นท่ามกลางความไม่พอใจการแพร่หลายกระแสความคิดจากพวกนักปฏิรูปศาสนาอิสลาม แต่หลังจากก่อตั้งได้หนึ่งปี องค์กฤษฎาด์คาล์ตุล อุลามาเริ่มมีความมั่นคงขึ้น ในค.ศ. 1927 เป้าหมายและทิศทางขององค์กรเริ่มมีความเด่นชัดขึ้นในฐานะผู้สืบทอดสำนักคิดชาฟีอี⁶ และเพื่อขยายและพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ จุดประสงค์ของขบวนการในช่วงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงจุดยืนทางแนวคิดของมุสลิมกลุ่มอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมชัดเจนนอกเหนือจากความไม่พอใจกลุ่มมุสลิมหัวทันสมัยในช่วงแรกเพิ่มขึ้นมา 5 ประการดังนี้⁷

- 1) เพื่อให้องค์กรได้รับความเลื่อมใสจากมุสลิมทั่วชาวในฐานะสำนักคิดหนึ่งที่มีประชาชนยอมรับปฏิบัติตามอันมีความสอดคล้องกับการนับถือศาสนาอิสลาม และสร้างผลประโยชน์อันดีต่อตัวสมาชิก
- 2) ประการที่สอง เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้รู้ทางศาสนาในสำนักคิดทั้งหลาย
- 3) ประการที่สาม เพื่อดูแลการใช้หนังสือต่างๆ ที่ใช้สอน และเผยแพร่การตีความศาสนาอิสลามของสำนักคิดอื่นๆ เนื่องจากการกระจายตัวจากสำนักคิดต่างๆ เพิ่มมากขึ้น
- 4) เพื่อให้การช่วยเหลือมัสยิด สถานที่นมัสการในชุมชน โรงเรียนสอนศาสนา สถานดูแลเด็กกำพร้า และคนยากจน
- 5) เพื่อพัฒนาการตีความทางศาสนาอิสลามของเหล่าสมาชิกอันเป็นจุดประสงค์สำคัญขององค์กร

⁵ คอลีเฟอส์คือตำแหน่งผู้นำทั้งทางศาสนาและการปกครองแห่งมวลมุสลิมภายหลังพระมุฮัมมัดสิ้นพระชนม์ คอลีเฟอส์ผู้มีสิทธิธรรมมีเพียง 4 ท่านเท่านั้น เมื่อเกิดปัญหาความแตกแยกทางศาสนาหลังท่านอาลีสิ้นพระชนม์ การสืบทอดตำแหน่งนี้มิได้รับการยอมรับจากมุสลิมชาวมักกะฮ์ เนื่องจากพวกเขายึดถือว่าผู้ที่จักปกครองมุสลิมต่อจากพระศาสดานั้นต้องสืบเชื้อสายมาจากเผ่ากุเรชของพระศาสดาเท่านั้น ต่อมาตำแหน่งคอลีเฟอส์หรือกาหลิบถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งในสมัยสุลต่านเซลิม ที่ 1 (Selim I) ค.ศ. 1517 ทำให้สุลต่านออตโตมันองค์ต่อมาดำรงตำแหน่งคอลีเฟอส์ด้วย

⁶ หลักคำสอนของสำนักคิดชาฟีอีให้ความสำคัญกับการพิจารณาอัลกุรอานและซุนนะห์ เนื่องจากหลักการและข้อความในอัลกุรอานและซุนนะห์ คือที่มาของหลักกฎหมายอิสลาม และสนับสนุนกระตุ้นให้เกิดการตีความทางศาสนาอิสลามให้มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชนมุสลิมต่างๆ จากบรรดาท่านผู้ทรงความรู้ทั้งหลาย

⁷ Deliar Noer. 1985. "The Development and Nature of the Modernist Movement in Indonesia," p. 76.

อุดมการณ์ความคิดในการพยายามรักษาวิถีปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมอิสลามของ กลุ่มก ยายีผู้นำและสมาชิกของขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะส่วนหนึ่ง เกิดจากการถ่ายทอดแนวคิดของ กลุ่มปัญญาชนมุสลิมอินโดนีเซียที่เข้าไปตั้งรกราก และสอนศาสนาอยู่ในมกกะฮ์ ให้กับกลุ่มก ยายี ในช่วงเวลาที่ท่านเหล่านั้นเดินทางจากชวาเข้าไปศึกษาศาสนา และประกอบพิธีฮัจญ์อยู่ในมกกะฮ์ กลุ่มปัญญาชนผู้ถ่ายทอดความคิดการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมนิยมให้กับนะห์ดาตุล อุลามะที่ สำคัญ ได้แก่⁸ เชค อะหะหมัด เคาะฎิบ ชัมบัส (Shaikh Ahmad Khatib Sambas)⁹ เชคอัล - นะวะวี อัล - บันทะนี อัล - ตานารี (Shaikh al-Nawawe al-Bantani al-Tanari)¹⁰ เชค อับดุล การ์ิม (Shaikh Abdul Karim)¹¹ เชค มาฮ์ฟูซ อัล - ตร์มิซี (Shaikh Mahfuz al-Tarmisy)¹² และ ก ยายี คอลิล บังกา ลัน (Kyai Khalil Bangkalan)¹³ คำสอนของก ยายีหรือท่านผู้รู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดของ

⁸ ibid., 64-70.

⁹ เชค อะหะหมัด เคาะฎิบ ชัมบัส เกิดในกาลิมันตัน และไปตั้งรกรากในมกกะฮ์ช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 ท่านมีชื่อเสียงมากในฐานะผู้มีความรู้ด้านจิตวิญญาณ และการปฏิบัติตามแนวของซูฟี แนวทางคำสอนของท่าน ได้รับความนิยมนมากในสำนักตาเรกัตต่างๆ เชค อะหะหมัด เคาะฎิบ ชัมบัส ได้ตั้งสำนักตาเรกัต ควาดีรียะฮ์ วา'อิ นาค์ชาบันดียะฮ์ (Tarekat Qadiriyyah wa'I Naqshabandiyyah) ขึ้นในชวา มีก ยายีจำนวนมากในชวาและภูมิภาค ใกล้เคียงเข้ามาศึกษา และยึดหลักคำสอนของเชค อะหะหมัด เคาะฎิบ ชัมบัส จากตาเรกัต ควาดีรียะฮ์ วา'อิ นาค์ ชาบันดียะฮ์ มาเป็นแนวทางปฏิบัติ และสั่งสอนสันตริที่เข้ามาศึกษากับตนต่อกัน ทำให้แนวคำสอนของท่าน แพร่กระจายอยู่ทั่วไปในหมู่เกาะอินโดนีส์ และมาเลเซีย

¹⁰ เชคอัล - นะวะวี อัล - บันทะนี อัล - ตะนารี เกิดปี ค.ศ. 1815 ในตระกูลปึงสูบุริวนชวาตะวันตก ท่านเป็นที่ เคารพนับถือของกลุ่มก ยายีชวา และมีความเชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษาอาหรับ มีความสามารถในการอธิบาย ความหมายของคำ และบทโคลงทางศาสนาที่ยากต่อความเข้าใจให้กระจ่างชัด ผลงานเขียนของท่านได้รับการ ตีพิมพ์อย่างแพร่หลายในไคโรอยู่หลายสาขาทั้งในสาขาด้านไวยากรณ์อาหรับ หลักคำสอน บทบัญญัติสำคัญ 5 ประการของอิสลาม และหลักคำสอนของสำนักกิดซาฟีอี งานเขียนของท่านถูกก ยายีนำมาใช้เป็นแนวทางเพื่อ สั่งสอนให้ความรู้แก่สันตริในเปชันเตรียนต่างๆทั่วชวา

¹¹ เชค อับดุล การ์ิม มีบทบาทสำคัญต่อการแพร่กระจายความคิด เพื่อก่อกบฏเชริบอนในปี ค.ศ. 1888 สำนักตา เรกัตของท่านมีมุสลิมชาบบันเต็นเข้ามาศึกษาหาความรู้จำนวนมาก เชค อับดุล การ์ิม ได้รับการยกย่องว่า เป็นก ยายีผู้ยิ่งใหญ่ของบันเต็น มีความชาญฉลาดปลุกประชาชนให้ลุกขึ้นมาทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ต่อต้านดัตช์ มุสลิมชวา ยกย่องท่านในฐานะนักบุญ และเรียกขานท่านในนามของก ยายี อากง (Agung) มีความหมายว่า ก ยายีผู้ยิ่งใหญ่

¹² เชค มาฮ์ฟูซ อัล - ตร์มิซี ทำหน้าที่อุละมาให้ความรู้ทางศาสนาอิสลามอยู่ในมกกะฮ์ มีชื่อเสียงเรื่องความ เชี่ยวชาญด้านฮาดิษ

¹³ ก ยายี คอลิล บังกาลัน ท่านศึกษาอยู่ในมกกะฮ์ช่วงทศวรรษ 1860 ท่านมีชื่อเสียงในฐานะผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ ภาษาอาหรับ ไวยากรณ์อาหรับ กฎหมายอิสลาม และเรื่องลึกลับทางจิตวิญญาณ

มุสลิมอนุรักษ์นิยมชาวรุ่นต่อมาโดยเฉพาะช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีกยอีกกลุ่มอนุรักษ์หลาย
คนเข้าร่วมในขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะ

ความคิด และแนวทางการปฏิบัติของนะห์ดาตุล อุลามะ

อุดมการณ์ทางความคิด และแนวทางการปฏิบัติของขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะสามารถ
พิจารณาออกเป็น 3 แนวทางหลักดังนี้

ก. ความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม

การปฏิบัติศาสนกิจให้ยึดถือการตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่เดิม
นะห์ดาตุล อุลามะได้ลุกขึ้นปกป้องหลักคำสอนและการปฏิบัติศาสนกิจตามแนวทางที่เคยปฏิบัติ
จากการโจมตีของมุสลิมหัวปฏิรูปหลายเรื่อง การเบี่ยงเบนจากแนวคำสอนทางศาสนาอิสลาม
อำนาจการตีความทางศาสนา รวมถึงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีใช้การกระทำที่
เหมาะสมกับมุสลิม เช่น การอ่านบทดุอาอ์ในมัสยิด การรักษาสุสาน และการเดินทางเยี่ยมเยียน
สุสานพระศาสดาและผู้ใกล้ชิดท่านในเมดินาของมุสลิม ข้อโต้แย้งไปมาระหว่างมุสลิมทั้งสองกลุ่ม
ทำให้ความเข้าใจด้านแนวคิดอุดมการณ์ของขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะที่ต้องการรักษาสถานภาพ
และอำนาจการตีความสำนักคิดทั้งสี่ของมุสลิม และขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติทางศาสนาให้
ดำเนินเคียงคู่กับศาสนาอิสลามยาวนานต่อไปมีความกระจ่างชัดขึ้น

มุสลิมอนุรักษ์นิยมยึดถือการปฏิบัติพิธีกรรมในชีวิตประจำวันร่วมกับคำสอนหรือความเชื่อ
ทางอิสลาม เช่นในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตแทบทุกประเพณีที่ชาวชาวปฏิบัติสืบต่อกันมา
ยาวนาน เช่น การเกิด การหมั้น การแต่งงาน และงานศพ จะมีการนำสัญลักษณ์ทางอิสลามเข้ามา
เกี่ยวข้องด้วย การประกอบพิธีกรรมเหล่านี้มักจะต้องกระทำในมัสยิด หรือมีการอ่านพระคัมภีร์อัล
กุรอานในช่วงการประกอบพิธีกรรม ส่วนการปฏิบัติตามประเพณีด้านศาสนา เช่น การอ่านบทดุอาอ์
ร่วมกันในมัสยิด การเดินทางประกอบพิธีฮัจญ์ และการดูแลรักษา หรือเยี่ยมเยียนสุสานของบุคคล
สำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น นกบุญที่มุสลิมชาวให้ความเคารพในเกาะชวา สุสานของศาสดา และ
คอลีฟะฮ์ในตะวันออกกลาง การเยี่ยมเยียนสุสานเพื่อขอความช่วยเหลือ และขอพรให้การดำเนิน
ชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง โดยหวังให้วิญญาณของนกบุญหรือผู้ใกล้ชิดกับพระเจ้าในสถานที่
เหล่านั้น เป็นสื่อกลางนำเรื่องราวความทุกข์ที่ตนประสบไปถ่ายทอดต่ออัลลอฮ์ เพื่ออัลลอฮ์จะ
ประทานความช่วยเหลือ การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่กล่าวมาข้างต้น คือ ลักษณะหนึ่ง
ของการนับถือศาสนาอิสลามแบบอนุรักษ์นิยมในหมู่มุสลิมทั่วไป มิได้จำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำมุสลิม
และกลุ่มกยอีเท่านั้น การปฏิบัติตามประเพณีข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะการผสมผสานหลักคำ
สอนทางศาสนาอิสลามเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของชาวชวาที่ดำรงอยู่คู่กับการรับศาสนาอิสลามของ
ชนพื้นเมือง

ข. ระบบกฎหมายและการตีความทางศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามครอบคลุมถึงวิถีการดำเนินชีวิต และข้อห้ามในบทบัญญัติทางศาสนาก็คือกฎหมายในสังคมมุสลิม กฎหมายอิสลาม (Islamic Law) มีความสำคัญมากในวัฒนธรรมอิสลาม สังคมมุสลิมตะวันออกกลางใช้ “กฎหมายอิสลาม” จากตัวบทภาษาอาหรับ ได้แก่ ชารีอะห์ (shari'a) คือ แบบแผน และเนื้อหาของกฎหมาย และฟิคว์ (fiqh) คือ หลักเหตุผลทางกฎหมาย ตัวบททั้งสองล้วนมีพื้นฐานอยู่ในพระคัมภีร์อัลกุรอาน และซุนนะห์ กฎหมายอิสลามคือการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมให้ดำเนินอย่างเหมาะสม การบังคับใช้กฎหมายคือการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ เพราะกฎหมายคือพระประสงค์ของพระเจ้าการละเมิดกฎหมายเปรียบเสมือนการขัดพระประสงค์ของพระองค์ กลุ่มผู้มีอำนาจตัดสินคดีความในสังคมมุสลิมคือผู้แทนการใช้อำนาจของพระองค์ เนื้อหาในตัวบทกฎหมายมุสลิมมักประกอบด้วยกฎข้อห้ามเรื่องความศรัทธา เช่น ห้ามบูชาเทวรูป หรือรูปปั้นอื่นนอกเหนือพระเจ้า เรื่องพิธีกรรม เช่น ห้ามการกินอาหารบางชนิด ได้แก่ หมู และสุรา เรื่องศีลธรรม เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามฉ้อโกง ห้ามกระทำความผิด และห้ามใส่ร้ายปล่อยข่าวลือ เรื่องครอบครัว ได้แก่ การหย่า การแต่งงาน มรดก และสถานะของผู้หญิง ข้อจำกัดจำนวนภรรยา และเรื่องทางธุรกิจการค้า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁴

ลักษณะระบบกฎหมายของมุสลิมในชวามีความแตกต่างไปจากสังคมมุสลิมในที่อื่นๆ โดยเฉพาะในตะวันออกกลาง เพราะมุสลิมชวาไม่ได้รับเอาชารีอะห์และฟิคว์เข้ามาเป็นแม่แบบทางกฎหมายโดยไม่มีการปรับเปลี่ยน ตรงกันข้ามมุสลิมชวาได้ผสมผสานตัวบทหลักของระบบกฎหมายอิสลามเข้ากับขนบธรรมเนียมท้องถิ่นอย่างกลมกลืนมาตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 18 แล้ว ในงานศึกษาของ Hooker ได้ชี้ให้เห็นความสามารถในการผสมผสานระบบกฎหมายอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมุสลิมพื้นเมืองอย่างชัดเจน¹⁵ Hooker มองการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของตัวบทกฎหมายอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า มีความสอดคล้องกับสภาพทางสังคม และมักนิยมเรียกกฎหมายมุสลิมในดินแดนเหล่านี้ว่า “กฎหมายพระมุฮัมมัด” (Muhammadan Law) Hooker ให้ความสนใจการศึกษากระบวนการกฎหมายอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาเสนอว่ารากฐานแนวความคิดทางระบบกฎหมายอิสลามในสังคมชวา อาจมีลักษณะผสมปะปนกับอาดัต

¹⁴ Arskal Salim; and Azyumardi Azra. (eds.). (2003). *Shari'a and Politics in Modern Indonesia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, pp. 1-16.

¹⁵ B. M. Hooker. (1983). “Muhammadan Law and Islamic Law,” In M.B. Hooker (ed.), *Islam in South – East Asia*,. Netherlands : Leiden, pp. 40-57. อ้างใน รัตนา ไพศาล. (2548.). *อิทธิพลของขบวนการนะห์ดาตุล อุลามา ต่อสังคมชวา ค.ศ. 1926 – 1973*. สารนิพนธ์ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, หน้า 72 – 73.

พื้นเมืองอยู่บ้าง แต่กลุ่มผู้รู้ทางกฎหมายมุสลิมชาวกลับให้ความสำคัญกับเรื่องมาตรฐานการแปลและตีความตัวบทภาษาอาหรับจากตะวันออกกลาง มากกว่าการปรับเปลี่ยนเนื้อหาตัวบทอิสลามให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมท้องถิ่น และขึ้นชมการแปลและตีความตัวบทอิสลามของกลุ่มมุสลิมชาวว่าดีเยี่ยมคล้ายคลึงกับภาษาอาหรับ

ผู้นำขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะได้โต้แย้งข้อกล่าวหาด้านกฎหมายอิสลามจากกลุ่มมุสลิมปฏิรูปสมัยใหม่ที่มีมองว่า การตีความทางศาสนาของมุสลิมแนวขนบธรรมเนียมปฏิบัติอาจมีการเบี่ยงเบนออกไปจากหลักคำสอนของอิหม่ามชาฟีอี และอำนาจในการตีความทางศาสนาผูกขาดภายในกลุ่มผู้นำทางศาสนาเพียงกลุ่มเดียวไว้ดังนี้¹⁶

...การตีความตัวบท กลุ่มผู้รู้ได้ยึดหลักคำสอนของอิหม่ามชาฟีอีเป็นหลักพื้นฐานในการพิจารณาระบบกฎหมายอิสลาม และการตีความทางศาสนาจากอิหม่าม และผู้ทรงภูมิที่มีความเชี่ยวชาญทางศาสนาทุกสมัย โดยมีได้ยึดติดอยู่ในคำสอนของอิหม่ามชาฟีอีเพียงผู้เดียวเท่านั้น แต่ให้น้ำหนักความสำคัญในเหตุการณ์การตีความอันสอดคล้องกับสังคมมุสลิมมากกว่าชื่อเสียงเชิงบุคคล เพราะเล็งเห็นประโยชน์จากการพิจารณาตีความทางศาสนาเพื่อแก้ปัญหาข้อพิพาทภายในชุมชนและพัฒนาท่านผู้รู้ทั้งหลายให้เป็นผู้มีความก้าวหน้าเชี่ยวชาญในความรู้ทุกด้านทางศาสนาอิสลาม...

...อำนาจในการตีความกฎหมายควรมีจำกัดอยู่ในสำนักคิดทางกฎหมายทั้งสี่สำนัก คือ ชาฟีอี มาลิกิ ฮัมบาลี และฮานาฟีเท่านั้น เพราะว่าท่านผู้นำสำนักคิดทั้งสี่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และแนวความคิดของพวกท่านที่ใช้ตีความนั้นล้วนมาจากข้อความในพระกัมภีร์อัลกุรอาน สาธารณชนผู้เดินตามแนวทางของพวกท่านจึงไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเหตุผลพื้นฐานการก่อตั้งเพราะจุดสำคัญอยู่ที่แนวทางการตีความของพวกท่าน การตีความของผู้รู้กลุ่มขนบธรรมเนียมนิยมที่ยึดแนวทางตามสำนักคิดชาฟีอีไม่สามารถจะเบี่ยงเบนออกไปจากคำสอนของอิหม่ามชาฟีอีได้เลย เพราะกระบวนการสุดท้ายในการตีความทางศาสนาจะได้รับการพิจารณาพิทักษ์จากอิหม่ามผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆอีกครั้ง ถ้าอิหม่ามไม่เห็นด้วยกับการตีความของท่านผู้รู้ ในการตีความนั้นต้องรับฟังความคิดและเหตุผลของอิหม่ามเป็นพื้นฐานเสมอ การตีความกฎหมายนั้นต้องใช้พื้นฐานการพิจารณาอย่างลึกซึ้งตรวจสอบไปถึงที่มาของข้อสรุปนั้นๆให้ละเอียด

¹⁶ Deliar Noer. (1973). *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942*. Kuala Lumpur : Oxford University Press, pp. 223 - 224; and 233 – 234.

รอบคอบ การแสดงทัศนะการตีความกฎหมายทางงานเขียนของบรรดาท่านผู้รู้ล้วนมีพื้นฐานมาจากพระคัมภีร์ พวกท่านมิได้เขียนกฎหมายจากเหตุผลของตนเอง พวกท่านมีอาจเห็นนอกเหนือไปจากพระคัมภีร์ได้ เพราะความเห็นอันนอกเหนือจากพระคัมภีร์จะทำให้พวกท่านได้รับการประณามจากพี่น้องมุสลิมว่าเป็นผู้รู้นอกศาสนา ฉะนั้นความสามารถในการตีความทางกฎหมายของบรรดาท่านผู้รู้จะมีความสมบูรณ์หรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญส่วนบุคคลของท่านเหล่านั้นมากกว่าส่วนประกอบอย่างอื่น...

ค. ระบบการศึกษาศาสนาอิสลาม

การศึกษาศาสนาอิสลามมีพื้นฐานมาจากการผานเข้ากับวัฒนธรรมอันดีของชาวศาสนาฮินดูให้ความยกย่องนักบวชในศาสนา คือ พรหมณ์ หรือ กูรู (Guru) ให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาให้แก่บรรดาลูกศิษย์ โดยใช้ฉันทลพิตี (mandala) เป็นสถานที่กระทำการกิจกรรมทางศาสนารวมถึงการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาด้วย ในช่วงแรกของการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม เหล่านักบุญได้ประยุกต์แนวทางการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาฮินดูมาเป็นพื้นฐานการเผยแพร่ศาสนาอิสลามไปยังผู้ศรัทธาในบริเวณต่างๆของชาว ด้วยการนำฉันทลพิตีมาเป็นสถานที่ในการธรรมเทศนาสั่งสอน และให้การศึกษาศาสนาอิสลามภายในชุมชน และผานหลักคำสอนเรื่องความเชื่อ หลักกฎหมาย และขนบธรรมเนียมทางศาสนาอิสลาม ให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางเทววิทยา ความเชื่อเรื่องความตาย ชีวิตหลังความตาย และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าของฮินดู-พุทธ และใช้พลังอำนาจทางเวทมนต์คาถาตามแนวทางซูฟีดึงดูดให้ชาวชวาหันมายอมรับ และสนใจศึกษาศาสนาอิสลาม ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 การศึกษาศาสนาอิสลามขยายเข้าไปยังพื้นที่ชนบทชวามากขึ้นทั้งการศึกษาในระบบป็นมาเขียน (การศึกษาศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน)¹⁷ และเปชันเตเรียน (การศึกษาศาสนาอิสลามระดับสูง)¹⁸

¹⁷ การศึกษาในระบบป็นมาเขียนคือการศึกษาศาสนาอิสลามระดับพื้นฐานแบบไม่เป็นทางการ ทำการสอนภายในชุมชน หรือหมู่บ้านตามชนบทของชาว จุดมุ่งหมายของการศึกษาแบบป็นมาเขียนเพื่อให้เด็กชาวมุสลิมชวามีความสามารถทางศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน และเป็นการวางพื้นฐานด้านไวยากรณ์อาหรับให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถอ่านบทดุอาอ์มนต์ และพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ จาก Peacock L. James. (1978). Muslim Puritans : Reformist Psychology in Southeast Asian Islam. London : University of California Press, pp. 66-69.

¹⁸ เปชันเตเรียน คือศูนย์กลางการฝึกฝนมุสลิมตามขนบธรรมเนียมปฏิบัติในชวา และมาดुरา บางครั้งเรียกว่าปอนด์อก (pondok) แปลว่าตึก หรือที่พักของนักเรียน มาจากฟุนดุก (funduq) ในภาษาอาหรับแปลว่าโรงแรม หรือตึก

จุดมุ่งหมายร่วมของเปชันเตรียนคือการฝึกฝนผู้เรียนหรือเรียกว่า santri ให้กลายเป็นผู้รู้ทางศาสนา เหตุผลการเข้ามาศึกษาศาสนาอิสลามของ santri เพราะพวกเขามีความเชื่อว่าการศึกษาศาสนาอิสลามคือการปฏิบัติตามหน้าที่ของมุสลิมที่ดี และเป็นการอุทิศตนแด่อัลลอฮ์ การตัดสินใจเข้าศึกษาศาสนาในเปชันเตรียนได้มักขึ้นอยู่กับชื่อเสียงความเชี่ยวชาญของกยาฮีว่ามีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาทางศาสนาอิสลามใด และความสนใจส่วนตัวของ santri ว่าต้องการศึกษาความรู้จากสาขาใด ส่วนกลุ่ม santri ผู้มุ่งหวังจะพัฒนาตนเองให้กลายเป็นผู้รู้ทางศาสนา นั้นจะต้องเดินทางไปศึกษายังเปชันเตรียนต่างๆ ทั่วชวา เพราะว่ากยาฮีในเปชันเตรียนแต่ละแห่งมีชื่อเสียงความเชี่ยวชาญสาขาทางศาสนาอิสลามต่างกันออกไป

เนื้อหาวิชาการเรียนการสอนในเปชันเตรียนนั้นเป็นเรื่องทางศาสนาอิสลามล้วนๆ และเน้นการศึกษาภาษาอาหรับเพราะการศึกษภาษาอาหรับมีความสำคัญต่อการศึกษาตัวบททางศาสนาอิสลาม เนื่องจากตัวบทในวิชาต่างๆ นั้นแปลมาจากภาษาอาหรับ วิชาการที่กยาฮีใช้สั่งสอน santri ในเปชันเตรียน ได้แก่ วิชาการศึกษากฎหมายอิสลาม (fiqh) วิชาระบบการพิจารณาคดีของอิสลาม (usul fiqh) วิชาว่าด้วยขนบธรรมเนียมการปฏิบัติตนของพระมุฮัมมัดทั้งเรื่องการตัดสินใจ คำพูด และการกระทำของพระองค์ (hadith) วิชาการบรรยายกุรอาน (tafsir) วิชาเทววิทยอิสลาม (tawhid) วิชาซุฟี (tasawwuf) วิชาจริยศาสตร์อิสลาม (akhlak) วิชาประวัติศาสตร์อิสลาม (tarikh) และวิชาวาทิลปี่ (balagah)¹⁹

การขยายตัวขององค์กร

การรับสมาชิกขององค์กรนะห์ดาตุล อุลามะ มีกฎเกณฑ์สำคัญ 2 ประการคือ ต้องเป็นมุสลิมผู้ยึดมั่นต่อแนวทางสำนักคิดทางกฎหมายอันเดียวกันคือมุสลิมนิกายซุนหนี่ เชื่อตามสำนักคิดชาฟีอี และกฎข้อที่สองห้ามมิให้สมาชิกปฏิบัติตามความเชื่ออันขัดแย้งกับแนวทางขององค์กร ภายในองค์กร มีสมาชิก 2 กลุ่มใหญ่ คือ สมาชิกกลุ่มผู้รู้ทางศาสนา (กยาฮีและอุลามะ) และกลุ่มสมาชิกที่มีใช้ผู้รู้ทางศาสนา เหตุผลการแบ่งสมาชิกออกเป็นสองกลุ่มเพื่อต้องการแยกหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจน กลุ่มผู้รู้ทางศาสนาคือกลุ่มบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถในการร่วมอภิปรายปัญหาทางศาสนา และการประชุมหารือในปัญหาต่างๆ ส่วนสมาชิกทั่วไปมิใช่ผู้รู้ทางศาสนามี

เมื่อกล่าวถึงเปชันเตรียน จึงหมายถึงสถานที่ฝึกฝนอบรมทางศาสนาอิสลามแบบประจำมีที่พักให้กับกยาฮีและนักเรียนพักอาศัย อาจมีมัสยิด และสถานที่นัศการอยู่ภายในเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาร่วมกันระหว่างกยาฮีและผู้เรียนกับชุมชนรอบๆ เปชันเตรียน

¹⁹ Zamakhsyari Dhofier. (1999). The Peasantren Tradition: The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in java. Arizona : Arizana State University, p. 37.

สิทธิ์ออกเสียงแสดงความคิดเห็นตามประเด็นปัญหาอันไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางศาสนา การตัดสินใจในประเด็นปัญหาต่างๆขึ้นอยู่กับเสียงสนับสนุนของสมาชิก

การเคลื่อนไหวของขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะช่วงแรกเป็นการเผยแพร่แนวคิดภายในกลุ่มเครือญาติของกยาฮีหาวนุรกี๊ยะ นะห์ดาตุล อุลามะอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติภายในกลุ่มกยาฮีเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคง และเผยแพร่แนวอุดมการณ์ไปยังมุสลิมกลุ่มต่างๆในสังคมชาว เพราะกยาฮีเป็นบุคคลที่มีสถานภาพสูงเป็นที่ยอมรับนับถือจากประชาชนจึงทำให้การเผยแพร่แนวทางของ นะห์ดาตุล อุลามะได้รับความสนใจจากประชาชนในสังคม อีกทั้งแนวทางของนะห์ดาตุล อุลามะมีความสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของมุสลิมส่วนใหญ่ในสังคมชาวอยู่แล้ว จึงง่ายต่อการยอมรับและเข้าร่วมเป็นสมาชิกในขบวนการ

นะห์ดาตุล อุลามะให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องครอบครัว และเครือญาติทางศาสนา อิสลามค่อนข้างเคร่งครัด กยาฮีมีความคิดว่าครอบครัวมีหน้าที่เตรียมความพร้อมให้ลูกหลานมีความสามารถสืบทอดอารยธรรมอิสลาม และตระหนักในหน้าที่การขับเคลื่อนสังคมมากกว่านึกถึงตัวเอง กยาฮีให้ความสำคัญกับการฝึกฝนบุตรให้มีความเชี่ยวชาญด้านการศาสนาอิสลามเริ่มจากการฝึกหัดภายในครอบครัว การส่งไปศึกษายังเปชันเตรียนอื่นก่อนจะไปพัฒนาความรู้ทางศาสนายังมักกะฮ์ แนวคิดและข้อปฏิบัติในการแต่งงานอันดับแรกคือกยาฮีต้องแต่งงานกันภายในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น ครอบครัวจะรับผิดชอบในการเลือกคู่ครองให้กยาฮีหนุ่ม กลุ่มกยาฮีมองการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกเหนือการแต่งงานว่าเป็นสิ่งไม่ควรกระทำ และถือเป็นความผิดร้ายแรงในกฎหมายอิสลาม ทั้งยังห้ามไม่ให้ชายหญิงคบหากันได้อย่างอิสระ ผู้หญิงจะต้องระมัดระวังการแต่งกายของตนให้มิดชิด การแต่งงานของกยาฮีต้องกระทำอย่างถูกต้องเหมาะสมกับหลักศีลธรรมที่ดี เพราะกยาฮีคือบุคคลที่มุสลิมให้ความเคารพ กยาฮีอาวุโสไม่เห็นด้วยกับการใช้ชีวิตโสด พวกเขามีความเชื่อว่าการใช้ชีวิตแต่งงานของชายหนุ่มทุกคนคือการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม การใช้ชีวิตโสดจึงไม่ใช่สิ่งดีและเป็นความผิดปกติ และขัดกับธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ซ้ำยังเป็นการกระทำผิดในฐานะผู้วางแผนทฤษฎีต่อพระเจ้า การแต่งงานของกยาฮีมักอยู่ในกลุ่มเครือญาติทั้งที่ใกล้ชิดและห่างออกไป ชีวิตการแต่งงานมักได้รับการคาดหวังให้มีความยั่งยืน แต่ถ้าชีวิตการแต่งงานกลับมาซึ่งความทุกข์ และความเจ็บปวดแล้วกยาฮีสามารถร้องขอต่อศาลให้ตัดสินล้มเลิกการแต่งงานได้ แต่การหย่าร้างไม่ใช่สิ่งดีพระเจ้าเป็นเจ้าเองทรงรังเกียจ²⁰

²⁰ Zamakhsyari Dhofier. (1999). The Peasantren Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java., ibid, 50-53.

กลุ่มกยาอีชาวมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างเหนียวแน่นโดยให้ความสำคัญกับญาติฝ่ายชายในการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ใช้การแต่งงานเป็นเครื่องมือรักษาผลประโยชน์การครอบครองที่ดินของครอบครัว และสร้างสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นภายในกลุ่มเครือญาติของตน กลุ่มกยาอีผู้ก่อตั้งขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาเป็นพลังเสริมความเข้มแข็งให้การขยายตัวของขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะดำเนินการเผยแพร่อุดมการณ์ความคิดของตนเข้าสู่พี่น้องมุสลิมตามชุมชนในชนบทอย่างรวดเร็วทั่วสังคมชาว เพราะมีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาสอดคล้องกลมกลืนกับชาวบ้าน และมีเปชันเตรียนจำนวนมากเข้าร่วมขบวนการ เพราะความศรัทธาในแนวทาง และชื่อเสียงของกยาอีผู้นำขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะ ทั้งยังอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติในกลุ่มครูสอนศาสนาสร้างความยอมรับนับถือเพื่อดึงดูดให้เปชันเตรียนอื่นๆหันมาร่วมกับขบวนการ ทำให้เครือข่ายของขบวนการสามารถกระจายออกไปยังหมู่เกาะรอบนอกชวาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 มีการกระจายสาขาขององค์กรไปยังกาลิมันตัน แต่ศูนย์กลางสำคัญยังคงอยู่ในชวาตะวันออก

เห็นได้ว่าความคิดที่แตกต่างกันในการปฏิรูปศาสนาอิสลามนำมาสู่การก่อตั้งขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะ อย่างไรก็ตามขบวนการ นะห์ดาตุล อุลามะไม่ได้เป็นเพียงกระแสการต่อต้านการปฏิรูปศาสนาอิสลามให้ทันสมัยเท่านั้น แต่เป็นขบวนการที่มีอุดมการณ์และหลักคิดทางศาสนาชัดเจน ทั้งยังผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของสังคมชวา นะห์ดาตุล อุลามะในฐานะขบวนการทางศาสนาอิสลามจึงมีบทบาทในฐานะของผู้นำชุมชนมุสลิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งขบวนการ การที่ขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะสามารถเผยแพร่อุดมการณ์ความคิดเข้าไปสู่มุสลิมชวาได้อย่างรวดเร็วทำให้ขบวนการนี้ขยายบทบาทจากการเป็นขบวนการปฏิรูปศาสนาไปสู่บทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องไปสัมผัสกับการล้มล้างระบอบอาณานิคมดัตช์ และเมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองสมัยใหม่หลังประเทศอินโดนีเซียได้รับเอกราช

บทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจ

บทบาททางการเมืองของขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะแบ่งได้เป็น 2 ระยะคือระหว่าง ค.ศ. 1927 – 1949 และบทบาทในยุคเอกราชระหว่าง ค.ศ. 1950 – 1973 ในระยะแรกนั้นเป็นการดำเนินบทบาทภายใต้ระบอบอาณานิคมดัตช์และญี่ปุ่น ซึ่งมีทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่การเคลื่อนไหวในช่วงนี้มีลักษณะของการต่อต้านเจ้าอาณานิคม และยังเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อเอกราชร่วมกับกลุ่มชาตินิยมอื่นๆ ซึ่งรวมทั้งกลุ่มที่กลายมาเป็นผู้นำสาธารณรัฐอินโดนีเซีย หลังได้รับเอกราชแล้ว ส่วนบทบาทการต่อต้านรัฐนั้นเพิ่งมาเริ่มหลังจากนั้น ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จะนำเสนอเฉพาะบทบาทในยุคเอกราชเป็นต้นไป

ภายหลังการได้รับเอกราชอย่างเป็นทางการจากดัชชีในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1949 แล้วกลุ่มผู้นำของสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่กุมอำนาจทางการเมืองปกครองอินโดนีเซียในขณะนั้น ต้องประสบกับการหาทางแก้ไขปัญหาความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มการเมืองต่างๆ และความไม่มั่นคงทางการเมือง กลุ่มผู้นำต้องหาแนวทางร่วมเพื่อเป็นแนวทางการปกครองของสาธารณรัฐใหม่ กลุ่มผู้นำชาตินิยมหลายท่านผู้ชื่นชมกับแนวทางประชาธิปไตยตามแบบการปกครองในประเทศตะวันตก และอยากเห็นประเทศอินโดนีเซียมีรัฐบาลชนพื้นเมืองปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตย ได้เสนอให้มีการใช้แนวทางการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในสาธารณรัฐอินโดนีเซียขึ้นครั้งแรก โดยมีซูการ์โนดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีประมุขของประเทศ

สภาพการสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบมาตั้งแต่ยุคสงครามญี่ปุ่นมาถึงการปฏิวัติกู้เอกราช ส่งผลให้ชาวต้องประสบปัญหาการผลิตอาหารไม่เพียงพอเลี้ยงดูประชากร ขณะที่อัตราการเพิ่มของจำนวนประชากรและการกระจุกตัวของประชาชนในเขตเมืองมีสูงขึ้น รวมทั้งปัญหาเงินเฟ้อ ประชาชนตั้งความหวังว่ารัฐบาลใหม่ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยจะสามารถแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากให้หมดไปได้ เพราะมีสัญญาณที่ดีทางการเมือง คือการเปิดกว้างการแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี ทำให้นักการเมืองฝ่ายพลเรือนได้หันมาจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมากมายหลายพรรคในจาการ์ต้า เช่นพรรคสังคมนิยมอินโดนีเซีย (Partai Socialis Indonesia : PSI) นำโดยซูตัน ซาห์รีร์ พรรคกรรมาชน (Partai Murba Proletarian : PMP) พรรคสังคมนิยมผู้ชื่นชมแนวทางคอมมิวนิสต์ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (Partai Kommunist Indonesia : PKI) ภายใต้การนำของ ไอดิต (Aidit) ส่วนกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์ได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมา 3 พรรคเพื่อต่อสู้กับกลุ่มมุสลิมได้แก่ พรรคโปรเตสแตนต์ (Partai Protestant : PP) พรรคคริสเตียนอินโดนีเซีย (Partai Kristen Indonesia : Parkindo) พรรคคาทอลิก (Partai Katholik : PK)²¹ ส่วนฝ่ายมุสลิมนั้นพรรคมัสมุมซึ่งตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนจากเจ้าอาณานิคมญี่ปุ่น ยังคงเป็นพรรคที่สามารถรวมองค์กรต่างๆของกลุ่มมุสลิมที่มีพื้นฐานแนวความคิดที่แตกต่างและขัดแย้งเข้าไว้ด้วยกันได้ ซึ่งรวมถึงพรรคนะห์ดาตุล อุลามะด้วย

กลุ่มนะห์ดาตุล อุลามะ ได้เริ่มอุทิศตัวเข้ามาทำงานด้านการเมืองร่วมกับพรรคมัสมุมตั้งแต่ ค.ศ. 1943 ทั้งที่มีพื้นฐานความคิดทางศาสนาที่แตกต่างและขัดแย้งกันอย่างสุดโต่งระหว่างนักการศาสนาหัวก้าวหน้ากับนักการศาสนาแนวจารีต แต่จำเป็นต้องยุติความขัดแย้งกันเอาไว้ชั่วคราว และหันมาปรองดองกันเพื่อจุดประสงค์ร่วมในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่ออิสรภาพจากการตกเป็นอาณานิคม

²¹ ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2539. อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน. , อ่างแล้ว, หน้า 318.

นิคม เมื่อการต่อสู้กับอาณานิคมดัดซ์สิ้นสุดลง ประเทศชาติมีความมั่นคง และการเปิดกว้างทางแนวคิดในยุคเสรีนิยมประชาธิปไตยได้กระตุ้นให้เกิดบรรยากาศแห่งการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระระหว่างมุสลิมกลุ่มต่างๆภายในพรรคัมสยุมิมากขึ้น ส่งผลให้บรรยากาศความขัดแย้งทางความคิดระหว่างมุสลิมหัวก้าวหน้าสมาชิกของขบวนการมุฮัมมัดดิยะฮ์เดิมกับกลุ่มมุสลิมมุสลิมหัวอนุรักษ์ของนะห์ดาตุล อุลามะ ได้หวนกลับมาอีกครั้ง ความขัดแย้งดังกล่าวมีส่วนทำให้มุสลิมนะห์ดาตุล อุลามะ แยกตัวออกจากพรรคัมสยุมิ อันที่จริงในช่วงระยะเวลา 8 ปีที่อยู่ร่วมกันภายในพรรคัมสยุมิมุสลิมสองกลุ่มนี้ต่างก็พยายามช่วงชิงอำนาจความเป็นผู้นำภายในพรรคัมสยุมิอยู่แล้ว นัยยะของความขัดแย้งแฝงอยู่ในความคิดของสมาชิกทั้งสองกลุ่มอยู่ตลอดเวลาแต่ไม่แตกหักออกจากกันเพราะเงื่อนไขความร่วมมือทางการเมืองร่วมกัน

เหตุผลการแยกตัวออกมาตั้งพรรคการเมืองนะห์ดาตุล อุลามะ ของกลุ่มมุสลิมหัวอนุรักษ์ ใน ค.ศ. 1952 กลุ่มผู้นำองค์กรได้ชี้แจงถึงเหตุผลสำคัญ 3 ประการได้แก่ (1) กลุ่มมุสลิมหัวก้าวหน้าต้องการลดอำนาจของนะห์ดาตุล อุลามะ โดยจากการประชุมพรรคัมสยุมิครั้งที่ 4 ได้มีมติออกมาให้เปลี่ยนแปลงสถานภาพของสภาที่ปรึกษา (Majlis Syuro) จากเดิมที่เคยมีอำนาจเต็มในการกำหนดนโยบายของพรรคัมสยุมิให้ทำหน้าที่เพียงแค่ที่ปรึกษาของพรรคเท่านั้น สภานี้มีสมาชิกของนะห์ดาตุล อุลามะ กุมอำนาจอยู่ ฉะนั้นนโยบายดังกล่าวมีขึ้นเพื่อต้องการลดบทบาท และอำนาจของนะห์ดาตุล อุลามะ ในการออกมติและการออกกฎระเบียบเพื่อกำหนดแนวทางของพรรคทุกเรื่อง²² (2) บรรดาผู้นำนะห์ดาตุล อุลามะ มีความรู้สึกตลอดเวลาว่าพวกเขาถูกมองด้วยความรู้สึกเหยียดหยามจากบรรดานักการเมืองผู้จบการศึกษามาจากยุโรปและอเมริกาที่ไม่ใช่สมาชิกนะห์ดาตุล อุลามะ ในมุสยุมิความรู้สึกไม่พอใจกันระหว่างสมาชิกหัวก้าวหน้ากับกลุ่มผู้นำศาสนาของนะห์ดาตุล อุลามะ แสดงออกอย่างชัดเจนในการประชุมคณะรัฐมนตรีในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1952 พวกเขาได้รับการเหยียดหยามจากคณะรัฐมนตรียกเว้นรัฐมนตรีกระทรวงการศาสนาเพราะเป็นคนของนะห์ดาตุล อุลามะ กลุ่มรัฐมนตรีคูหมั่นการทำหน้าที่ปกป้องขนบธรรมเนียมของมุสลิมในชนบท และมองว่าสมาชิกของนะห์ดาตุล อุลามะ ไม่มีความเหมาะสมจะมาเป็นผู้นำพรรคการเมือง พวกเขาเหมาะสมกับการเป็นผู้นำโรงเรียนสอนศาสนา และอิหม่ามประจำมัสยิดมากกว่า²³

เหตุผลข้อที่ (3) เกิดจากปัญหาความผิดพลาดในการทำงานของรัฐมนตรีกระทรวงการศาสนาฮาซิด ฮาซิมซึ่งดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1949 ร่วมกับรัฐบาลถึง 4 สมัย ก่อนที่นะห์ดาตุล อุลามะจะประกาศถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิกของพรรคัมสยุมิ ตลอดเวลาทำงานใน

²² Asmawi. 1999. *PKB Jendela Politik Gus Dur*. Yogyakarta : Titian Llahi Press, p. 14-15.

²³ Ibid.,p. 15.

กระทรวงการศาสนาเขาได้รับการนับถือจากชาวมุสลิมชาวอย่างมาก แต่การทำงานร่วมกับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 5 วาฮิด ฮาซิมต้องประสบปัญหาการสูญเสียอำนาจในการบริหารให้กับกลุ่มรัฐมนตรีหัวก้าวหน้า และมีปัญหาขัดข้องในการจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่มุสลิมอินโดนีเซียที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ใน ค.ศ. 1951 ทำให้มุสลิมหลายพันคนไม่สามารถเดินทางไปมกกะฮ์ได้ ในฐานะรัฐมนตรีเขาต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ความผิดพลาดดังกล่าวทำให้มุสลิมลดความเชื่อถือในตัววาฮิด ฮาซิมลง และได้รับกระแสการต่อต้านในสภามติของสภาความตึงเครียดที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้ วาฮิด ฮาซิม และสมาชิกคณะห้าตุล อุลามะคัดค้านใจลาออกจากคณะรัฐมนตรี และหันไปตั้งพรรคการเมืองตามแนวทางการคิดของคณะห้าตุล อุลามะ

24

ที่จริงแล้ว เป้าหมายทางการเมืองของ คณะห้าตุล อุลามะ คือต้องการให้รัฐชาติวางอยู่บนพื้นฐานของอิสลาม รัฐต้องสร้างหลักประกันเพื่อปกป้องสิทธิพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ ให้อิสรภาพในการยอมรับนับถือศาสนา และอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการไม่ทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย เป้าหมายทางการเมืองของคณะห้าตุล อุลามะ ยังวางอยู่บนแนวคิดเรื่องความสงบ การประนีประนอม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแก้ปัญหา และการปรับตัว มองว่าการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนทุกกลุ่มอย่างยาวนานไม่สร้างอันตรายแก่อิสลาม คณะห้าตุล อุลามะ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของพวกเขาต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างแนวทางของหลักปรัชญา และกฎบัตรจากการต่อต้านเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดทิศทางของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1945 เพื่อให้รัฐบาลคำนึงถึงความสำคัญของมุสลิม โดยเฉพาะเรื่องหลักความเชื่อพระเจ้า อันเกิดจากความใส่ใจของคณะห้าตุล อุลามะ วาฮิด ฮาซิมได้กล่าวถึงเป้าหมายสำคัญของคณะห้าตุล อุลามะในเดือนกันยายน ค.ศ. 1953 ว่าเป้าหมายสำคัญของพรรคคณะห้าตุล อุลามะ คือการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอิสลามในอินโดนีเซียให้ดีที่สุด²⁵

พรรคคณะห้าตุล อุลามะแสดงบทบาททางการเมืองด้วยภาพลักษณ์ของพรรคการเมืองที่มีความเป็นกลาง และชัดเจน เห็นได้จากการที่ผู้นำพรรคเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคงที่ล้มเหลว แม้ว่าพวกเขาจะอยู่

24

Barton Greg. (2002). *Abdurrahman Wahid : Muslim Democrat, Indonesian President : A view From the Inside* Australia : University of New South Wales, p. 49-50.

25

J. B. Boland. (1985). "The Struggle of Islam in Modern Indonesia (1950-1955)" in *Reading on Islam in Southeast Asia*. Ibrahim, Ahmad; Siddique, Sharon ;and Hussain Yasmin. (eds.).Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, pp.137-142.

ในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล การเรียกร้องดังกล่าวมีผลให้นายกรัฐมนตรีขณะนั้นคือนายอาลี ชัสโตร อามิดโจโจ ตัดสินใจลาออกในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1955 การทำงานของ นะห์ดาตุล อุลามะ แสดงให้เห็นว่าพวกเขาให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางการเมืองมากกว่าการยึดติดกับบทบาทเชิงบุคคลของกลุ่มผู้นำ เพราะหลังจากผู้นำคือวาฮิด ฮาซิมเสียชีวิตลงในเดือนเมษายน ค.ศ.1953 สมาชิกของ นะห์ดาตุล อุลามะสามารถทำหน้าที่ในทางการเมืองตามหลักการของพรรคได้สมบูรณ์ และมีความชัดเจน

อิทธิพลของนะห์ดาตุล อุลามะยังสามารถกดดันรัฐบาลให้ตัดสินใจทางการเมืองได้หลายครั้ง เช่น ในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1955 การจัดตั้งรัฐบาลผสมใหม่ขึ้นมาประกอบด้วยพรรคัมสุมิ พรรคสังคมนิยม พรรคชาเรกัตอิสลาม และนะห์ดาตุล อุลามะโดยมีนายบรูฮานุดดีน ฮาราฮาฟ (Burhanuddin Harahap) ผู้นำพรรคัมสุมิดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลชุดนี้บริหารงานได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในเดือนกันยายน 1955 เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลงแล้ว รัฐบาลชุดนี้ได้ประวิงเวลาออกไปเพื่อสับเปลี่ยนข้าราชการประจำที่สนับสนุนรัฐบาลขึ้นมาใหม่ อำนาจ และสนองตอบผลประโยชน์ของกลุ่มคนในอนาคต นะห์ดาตุล อุลามะได้ร่วมกันถอนตัวออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลในเดือนมกราคม 1956 มีผลให้รัฐบาลรักษาการของนายฮาราฮาฟ จำต้องลาออกในเดือนมีนาคมปีเดียวกันเพื่อหลีกเลี่ยงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งมานานเกือบปีมีโอกาเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลผสม²⁶

การทำงานของพรรคนะห์ดาตุล อุลามะหลังการลาออกจากพรรคัมสุมิสร้างความประทับใจให้กับประชาชนหลายอย่าง ประชาชนรู้สึกว่่านะห์ดาตุล อุลามะมีเป้าหมายทางการเมืองที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือเหมือนัมสุมิ และเป็นตัวแทนของอิสลามอย่างแท้จริง มุสลิมชาวเชอมนั้นว่า นะห์ดาตุล อุลามะมีความสามารถธำรงรักษาหลักการสำคัญของอิสลามให้คงอยู่คู่กับสังคมได้ ดังนั้น ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของอินโดนีเซียหลังได้รับเอกราช วันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 1955 นะห์ดาตุล อุลามะใช้รูปโลกกลม และดวงดาวเก้าดวงแทนนักบุญทั้งเก้าของชาวเป็นสัญลักษณ์ของพรรค เนื่องจากรัฐบาลกำหนดให้แต่ละพรรคการเมืองจึงต้องมีสัญลักษณ์ของตัวเองเพราะประชาชนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประชาชนกลุ่มนี้ พวกเขาจะลงคะแนนเสียงด้วยการจิ้มสัญลักษณ์พรรคของผู้สมัครที่ตนเลือก การแสดงจุดยืนในฐานะตัวแทนอิสลามทำให้นะห์ดาตุล อุลามะได้รับคะแนนเสียงท่วมท้นกลายเป็นพรรคการเมืองสำคัญหนึ่งใน 4 ที่ได้คะแนนเสียงข้างมาก จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 257 คน ตามลำดับดังนี้ พรรคพรรคชาตินิยมมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 57 ที่นั่ง เท่ากับพรรคัมส

²⁶ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน, อ้างแล้ว, หน้า 211-212, 337, 351.

ยูมิ ส่วนพรรคนะห์ดาตุล อุลามะมีคะแนนเสียงมาเป็นอันดับสาม มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 45 ที่นั่ง และพรรคคอมมิวนิสต์มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนฯ 39 ที่นั่ง²⁷

ภายใต้การเป็นผู้นำคณะรัฐบาลของประธานาธิบดีซูการ์โน พรรคนะห์ดาตุล อุลามะมีความสำคัญกับประธานาธิบดีในฐานะตัวแทนของชุมชนมุสลิมอินโดนีเซีย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วนะห์ดาตุล อุลามะเป็นตัวแทนสำคัญของกลุ่มมุสลิมในชวากลาง ชวาตะวันออก และกาลิมันตัน บางส่วนเท่านั้น นะห์ดาตุล อุลามะพยายามสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายทหาร และได้รับความไว้วางใจจากประธานาธิบดีมากกว่าพรรคมัสยุมิ เนื่องจากพรรคมัสยุมิให้การสนับสนุนการก่อกบฏระหว่าง ค.ศ. 1957-1960

การกบฏของขบวนการดาร์ลุ อิสลามเพื่อแยกตัวสร้างรัฐอิสลามจากอินโดนีเซีย เกิดขึ้นมาจากการสนับสนุนของกลุ่มมุสลิมสมัยใหม่ และความรู้สึกต่อต้านชาวชวาจากประชาชนหมู่เกาะรอบนอก เพราะพวกเขารู้สึกว่าการปกครองที่มีศูนย์กลางอยู่ในชวากลางเป็นการสร้างความเจริญให้กับชาวเพียงแห่งเดียวไม่ยุติธรรมกับประชาชนที่อยู่นอกเกาะชวา ประธานาธิบดีซูการ์โนให้ความไว้วางใจนะห์ดาตุล อุลามะมากกว่ามัสยุมิ เพราะนะห์ดาตุล อุลามะมีความเป็นผู้นำที่เปิดกว้าง และมีแนวคิดต่อต้านกลุ่มกบฏมากกว่ามัสยุมิที่ทำตัวเสมือนทรยศต่ออินโดนีเซีย²⁸ อย่างไรก็ตาม ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยนำวิถีระหว่าง ค.ศ. 1959 – 1965 แม้นะห์ดาตุล อุลามะจะมีความอดัดใจกับอุดมการณ์การเมืองนาซาคอม (Nasacom)²⁹ และการหันมาใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1945 แต่ผู้นำของนะห์ดาตุล อุลามะ ยังคงอดทนไม่วิจารณ์การทำงานของประธานาธิบดีซูการ์โนอย่างรุนแรง กลับพยายามผูกความสัมพันธ์อันดีกับประธานาธิบดีเอาไว้ เพราะว่าประธานาธิบดีมีอำนาจสูงสุดต่อการดำรงอยู่ทางการเมืองของพรรค ในขณะเดียวกันประธานาธิบดีจำเป็นต้องดึงนะห์ดาตุล อุลามะไว้เป็นพันธมิตรเพื่อต่อต้านมัสยุมิและพรรคคอมมิวนิสต์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ มีเหตุการณ์การขับพรรคการเมืองออกจากการบริหารงานร่วมกับรัฐบาลเป็นตัวอย่างให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากพรรคการเมืองเหล่านั้นวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของประธานาธิบดี และมีส่วน

²⁷ วิทยา สุจริตชนารักษ์. (2547). การเลือกตั้งในอินโดนีเซีย. ใน สีดา สอนศรีและคณะ. การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์และไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 31 – 33. และ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย:อดีตและปัจจุบัน, อ่างแล้ว, หน้า 350-351.

²⁸ Robert W. Hefner. 2000. Civil Islam : Muslims and Democratization in Indonesia. Princeton and Oxford :: Princeton University Press, pp.85-86.

²⁹ นาซาคอม (Nasacom – Nasionalisme, Agama and Komunisme) คืออุดมการณ์ทางการเมืองของประธานาธิบดีซูการ์โน เป็นการผสมผสานระหว่างลัทธิชาตินิยม ศาสนาอิสลาม และลัทธิมาร์กซิสต์เข้าด้วยกัน

ร่วมในการปลุกกระแสต่อต้านประธานาธิบดี เนห์ดาตุล อุลามะจึงต้องทำตัวลุ่มตามลม เพราะพวกเขาปรารถนาจะบรรลุเป้าหมายการรักษาเอกสิทธิ์ความเป็นผู้นำในกระทรวงการศาสนาให้คงอยู่ต่อไป เหตุผลสำคัญของการพยายามรักษายกย่องของเนห์ดาตุล อุลามะในกระทรวงการศาสนา เนื่องจากการดำเนินงานในกระทรวงนี้ครอบคลุมและเกี่ยวพันกับมุสลิมโดยตรง การรักษาอำนาจในกระทรวงนี้ให้คงอยู่จะทำให้การดำเนินงานของเนห์ดาตุล อุลามะ มีความสะดวกเอื้อต่อหลักการของพรรค

เนห์ดาตุล อุลามะ สามารถแสดงบทบาทหรือเข้ามามีอำนาจต่อรองทางการเมืองค่อนข้างสูง เนื่องจากได้รับแรงสนับสนุนจากความศรัทธาของมุสลิมที่เชื่อถือและยกย่องแนวคำสั่งสอนของบรรดาผู้นำศาสนาหัวอนุรักษ์ของขบวนการเนห์ดาตุล อุลามะ ฐานเสียงสนับสนุนเนห์ดาตุล อุลามะอยู่ในกลุ่มมุสลิมที่อาศัยอยู่ตามชนบทบริเวณชวาตะวันออกและชวากลาง มุสลิมในเขตดังกล่าวมีรากฐานทางวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมมาตั้งแต่ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ ส่วนใหญ่แล้วนับถือศาสนาอิสลามแบบผสมปะปนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น มุสลิมเขตนี้จึงให้การยอมรับสนับสนุนเนห์ดาตุล อุลามะได้ง่ายกว่าขบวนการมุสลิมอื่นๆ ในชวา

ทั้งนี้ การแสดงบทบาทด้านการเมืองของเนห์ดาตุล อุลามะในฐานะพรรคการเมืองนั้น มีลักษณะความสัมพันธ์อยู่ 2 ระดับคือ ระดับล่างและระดับบน ในระดับล่างเป็นความสัมพันธ์ภายในระหว่างสมาชิกของเนห์ดาตุล อุลามะ คือกลุ่มผู้รู้ทางศาสนาและกลุ่มมุสลิมทั่วไปตามท้องถิ่นต่างๆ ส่วนความสัมพันธ์ในระดับบนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้รู้ทางศาสนา ผู้นำระดับสูงขององค์กรกับกลุ่มผู้รู้ทางศาสนาหรือผู้นำในพรรคการเมืองอื่นๆ เนห์ดาตุล อุลามะเป็นกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจการต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ อยู่สูง และมีความสำคัญอยู่ในระดับแนวหน้าในกลุ่มการเมืองอื่นๆ ส่วนหนึ่งเพราะเนห์ดาตุล อุลามะ แสดงบทบาทชัดเจนในฐานะของการเป็นตัวแทนมุสลิมชาวชวา ทั้งยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการศึกษาและดูแลกิจการด้านศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ เมื่อเนห์ดาตุล อุลามะได้เข้าเป็นพรรคร่วมรัฐบาลมักจะเข้ามาดูแลกิจการภายในกระทรวงการศาสนาอยู่เสมอ

2.2 การจัดการของรัฐ

ความคิดที่แตกต่างกันในการปฏิรูปศาสนาอิสลามนำมาสู่การก่อตั้งขบวนการ เนห์ดาตุล อุลามะ อย่างไรก็ตามขบวนการ เนห์ดาตุล อุลามะ ไม่ได้เป็นเพียงกระแสการต่อต้านการปฏิรูปศาสนาอิสลามให้ทันสมัยเท่านั้น แต่เป็นขบวนการที่มีอุดมการณ์และหลักคิดทางศาสนาชัดเจน ทั้งยังผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของสังคมชวา เนห์ดาตุล อุลามะ ในฐานะขบวนการทางศาสนาอิสลามจึงมีบทบาทในฐานะของผู้นำชุมชนมุสลิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งขบวนการ การที่ขบวนการ เนห์

ดาตุล อุลามะ สามารถเผยแพร่อุดมการณ์ความคิดเข้าไปสู่มุสลิมชาวไคได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ขบวนการนี้ขยายบทบาทจากการเป็นขบวนการปฏิรูปศาสนาไปสู่บทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องไปสัมผัสกับการล้มล้างระบอบอาณานิคมดัตช์ และเมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองสมัยใหม่หลังประเทศอินโดนีเซียได้รับเอกราช

ภายหลังนายพลซูฮาร์โตทำการปฏิวัติซ้อนล้มล้างอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์และประธานาธิบดีซูการ์โนลงได้อย่างเด็ดขาดในปี ค.ศ. 1965 บทบาทของขบวนการแห่งชาติดาตุล อุลามะก็ลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับสมัยของประธานาธิบดีซูการ์โน ประธานาธิบดีซูฮาร์โตและกองทัพเรียกยุคการปกครองของตนว่าเป็นยุคแห่ง “ออร์เด บารู” (Orde Baru) หรือ “ระเบียบใหม่” ได้ทำการทลายอิทธิพลของประธานาธิบดีซูการ์โน ด้วยการกวาดล้างนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับทหาร รวมถึงการลดทอนอำนาจของฝ่ายผู้นำทางศาสนาลงด้วย

รัฐบาลทหารของประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้พยายามหามาตรการต่างๆ เพื่อจะลดอำนาจของกลุ่มตัวแทนและพรรคการเมืองให้หมดไป เพื่อให้ฝ่ายทหารมีอิสระเต็มที่ในการบริหารปกครองประเทศ ด้วยการออกพระราชบัญญัติในปี ค.ศ. 1967 ถึง 3 ฉบับ เพื่อเอื้อต่อการกุมอำนาจของฝ่ายทหาร ดังนี้คือ การกำหนดเขตเลือกตั้งให้เล็กลง แต่ละเขตสามารถเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียง 1 คน โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดจำนวน 460 ที่นั่ง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนจำนวน 360 ที่นั่ง และประเภทที่ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี 100 ที่นั่ง แบ่งเป็นสมาชิกจากการแต่งตั้งฝ่ายทหาร 75 ที่นั่ง สมาชิกจากการแต่งตั้งฝ่ายพลเรือนที่ไม่สังกัดพรรคการเมือง 25 ที่นั่ง และเปลี่ยนสภาที่ปรึกษาประชาชนที่ประธานาธิบดีซูการ์โนตั้งไว้มาเป็นรัฐสภาแห่งชาติ³⁰

มาตรการต่อมาหลังจากการออกพระราชบัญญัติทั้งสามฉบับแล้วคือ การกำหนดให้พรรคการเมืองต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายในอดีตจดทะเบียนพรรคการเมืองเหลือเพียง 5 พรรค และเปิดโอกาสให้พรรคมัสยุมิ พรรคสังคมนิยมอินโดนีเซีย และพรรคเบอร์มา ที่เคยให้การสนับสนุนฝ่ายทหารเข้ามาลงสมัครแข่งขันเลือกตั้งทางการเมืองได้อีกครั้ง และพัฒนาองค์กร “เซ็คเบอร์ โกลคาร์” (Sekretariat Bersama Golongan Karya หรือ Sekber Golkar : Joint Secretariat of Functional Groups) ซึ่งเป็นองค์กรแนวร่วมของข้าราชการทหาร ข้าราชการพลเรือน นักศึกษา นักธุรกิจ ผู้นำศาสนา และประชาชนภายใต้การจัดตั้งของกองทัพบกเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964 ให้เปลี่ยนมาเป็นพรรคการเมืองแห่งรัฐ (Golongan Karya หรือ Golkar : The State

³⁰ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน, อ้างแล้ว, หน้า 462.

Political Party) รัฐบาลบังคับให้ข้าราชการต้องเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนี้และบังคับเป็น
 ให้นายสนับสนุนพรรคการเมืองที่รัฐบาลตั้งขึ้น³¹ การกระทำดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้กับนะห์
 คาตุล อุลามะ และพรรคชาตินิยมอินโดนีเซียมาก เพราะเกรงว่าพรรคการเมืองที่ฝ่ายรัฐบาลทหาร
 หนุนหลังจะสามารถผูกขาดชัยชนะไว้ที่พรรคเหล่านี้

ต่อมา รัฐบาลได้จัดตั้งการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่สองใน ค.ศ. 1971 ซึ่งเป็นช่วงการวางระบอบ
 การปกครองภายใต้ระเบียบใหม่ของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ส่งผลให้พรรคโกลการ์ได้รับชัยชนะใน
 การเลือกตั้งมากที่สุดถึงร้อยละ 62.8 ของจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งหมด พรรคนะห์คาตุล อุลา
 มะได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งร้อยละ 18.7 รองจากพรรคโกลการ์ พรรคชาตินิยม
 อินโดนีเซียได้รับร้อยละ 6.9 พรรคมุสลิมอินโดนีเซียได้รับร้อยละ 5.4 จะเห็นได้ว่าเวลานี้ฐานเสียง
 สนับสนุนพรรคนะห์คาตุล อุลามะ ยังคงเหนียวแน่นซึ่งมาจากชวากลางและชาวตะวันออก แม้ว่าจะ
 ถูกแรงกดดันจากรัฐบาลมากมายเพียงไร นะห์คาตุล อุลามะ ยังคงได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มผู้นำ
 มุสลิมในชาวอยู่

รัฐบาลของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเกรงว่า ในอนาคตพวกเขาจะต้องเผชิญกับการแข่งขัน
 จากพรรคการเมืองที่อิงอยู่กับศาสนาอิสลาม และหลักการชาตินิยมในอดีต จึงได้หามาตรการลด
 บทบาทของพรรคเหล่านี้ ด้วยการออกพระราชกฤษฎีกาบังคับให้พรรคการเมืองต่างๆ ที่อิงอยู่กับ
 หลักการศาสนาอิสลามทั้งหมด รวมทั้งพรรคการเมืองของพวกชาตินิยม และพรรคการเมืองของ
 คริสต์ศาสนิกายต่างๆ รวมตัวเข้าด้วยกันให้เหลือเพียงสองพรรคการเมืองใน ค.ศ. 1973 มีผลให้
 พรรคทางศาสนาอิสลามทั้งหมด 4 พรรค คือ นะห์คาตุล อุลามะ พรรคอิสลามอินโดนีเซีย พรรค
 ชารกัตอิสลามอินโดนีเซีย และพรรคเปอร์ดี ถูกรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองใหม่ชื่อว่า “พรรคร่วม
 พัฒนา” (Partai Persatuan Pembangunan : PPP) ส่วนพรรคกลุ่มชาตินิยม และศาสนาคริสต์รวมตัว
 กันภายใต้ชื่อ “พรรคประชาธิปไตยอินโดนีเซีย” (Partai Demokrasi Indonesia : PDI)³²

ผลจากพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ทำให้พรรคนะห์คาตุล อุลามะ ต้องวกกลับเข้าไปอยู่ใน
 สภาพอดัดใจเหมือนในอดีตที่เคยประสบในช่วง ค.ศ. 1943 – 1952 อีกครั้ง บทบาทอำนาจที่เคยถูก
 กระทรวงการศาสนาที่ถูกเปลี่ยนถ่ายไปสู่กลุ่มบุคคลที่รัฐบาลสนับสนุน การกระทำของ
 ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีผลให้ค่อยๆ ลดอำนาจในฐานะของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มมุสลิม

³¹ เพิ่งอ้าง.

³² เพิ่งอ้าง, หน้า 467.

อนุรักษ์นิยมลงไปเรื่อยๆ และท้ายที่สุดต่อมาใน ค.ศ. 1984 พวกเขาได้ประกาศหันหลังให้กับการ
ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสมัยของรัฐบาลชูฮาร์โต และหันไปดำเนินกิจกรรมด้านสังคม
วัฒนธรรมเท่านั้น โดยเฉพาะการสอนศาสนาอิสลามให้กับมุสลิมชาว

บทที่ 3

การต่อต้านรัฐจากกลุ่มมุสลิมที่ต้องการสร้างรัฐอิสลามบริสุทธิ์

: ขบวนการญามอะห์ อิสลามียะห์ (Jamaah Islamiyah – JI)

3.1 ความเป็นมาและบทบาท

ในช่วง 5 ปีแรกหลังจากได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1945 สถาปนาการเมืองและสังคมอินโดนีเซียในสมัยประธานาธิบดีซูการ์โนเต็มไปด้วยความวุ่นวายของการแย่งชิงอำนาจระหว่างพรรคการเมืองกับกองทัพ และระหว่างกองทัพกับประธานาธิบดี ส่วนศาสนาอิสลามซึ่งมีบทบาทในสังคมอินโดนีเซียมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 และได้ฝังรากลึกลงไปชุมชนทั่วไปอย่างมั่นคง แม้ว่าจะถูกควบคุมอย่างหนักจากดัตช์ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมอยู่ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 รวมทั้งยังเป็นปัจจัยร่วมสำคัญที่ทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนในสังคม จนกระทั่งก่อตัวเป็นรัฐอินโดนีเซียขึ้นมาได้นั้น กลับไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ การที่ฝ่ายชาตินิยมสามารถผลักดันให้หลักปรัชญาศีลอันประกอบด้วยหลักใหญ่ 5 ประการได้แก่ 1) เชื้อมั่นในพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว 2) มวลมนุษย์แห่งอารยะและความเที่ยงธรรม 3) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแห่งอินโดนีเซีย 4) ประชาธิปไตยซึ่งนำโดยวิจยณญาณอันชาญฉลาดในหมู่ผู้แทนราษฎร และ 5) ความยุติธรรมของสังคมเพื่อปวงประชาชนแห่งอินโดนีเซีย เป็นหลักการของรัฐ แทนที่จะใช้หลักการแห่งรัฐอิสลาม จุดนี้เองที่ทำให้เกิดขบวนการสร้างรัฐอิสลามโดยมีการ์โตซูวีร์โย (Kartosuwirjo)² คนชาวมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มมัซยุมิ (Majelis Syuro Muslimin Indonesia - Masyumi)³ เป็นผู้นำ การ์โตซูวีร์โยแสดงออกอย่างเปิดเผยว่าไม่ยอมรับรัฐปรัชญาศีลของผู้นำชาตินิยมอย่างซูการ์โนและโมฮัมหมัด ฮัตตา (Mohammad Hatta) รองประธานาธิบดี ดังนั้น เขาจึงได้ประกาศสถาปนารัฐอิสลามแห่งอินโดนีเซียขึ้นมาเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1949 โดยมีกฎหมายอิสลามหรือ 'Shariah' เป็นรากฐาน

¹ หลักปรัชญาศีลเป็นหลักการที่ซูการ์โนเสนอไว้เมื่อตอนประกาศเอกราชใน ค.ศ. 1945 ซึ่งต่อมาใช้เป็นรากฐานทางปรัชญาหรืออุดมการณ์แห่งรัฐอินโดนีเซียตลอดมา ประกอบด้วยหลักใหญ่ 5 ประการ ซึ่งมีความสำคัญและไม่สามารถแยกออกจากกันได้

² การ์โตซูวีร์โยเกิดที่เมืองเจปู (Cepu) ในค.ศ. 1907 ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตท่ามกลางแนวคิดแบบเสรีนิยม ได้รับการศึกษาตามแนวทางตะวันตก และได้รับการปลูกฝังเรื่องชาตินิยมพร้อมกับลัทธิมาร์กซิสต์มาโดยตลอด การ์โตซูวีร์โยเป็นมุสลิมหัวสมัยใหม่ ไม่ยอมรับหลักการชาตินิยมโดยไม่ให้ความสำคัญกับอิสลามของประธานาธิบดีซูการ์โน และเคยเข้ารับการฝึกทางทหารในกองกำลังฮิซบุลละห์ (Hizbullah)

³ คือสภาที่ปรึกษามุสลิมอินโดนีเซีย ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1943 โดยญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมในขณะนั้น เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับรวบรวมองค์กรมุสลิมต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแล

แห่งรัฐธรรมนูญ และปลุกระดมคนมุสลิมให้ทำสงครามเพื่อศาสนา (Jihad) ตลอดช่วงทศวรรษ 1950

การ์โตซุวีร์โย นั้นในภายหลังได้รับการติดต่อจากพันโทกาฮาร์ มุซัคการ์ (Kahar Muzakkar) ผู้นำทหารคนสำคัญขณะนั้นซึ่งต่อต้านนโยบายของประธานาธิบดีซูการ์โน และต้องการให้อินโดนีเซียเป็นรัฐอิสลามเช่นกัน ให้ร่วมมือกันดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อก่อกบฏใหญ่ในชื่อว่า “ขบวนการดาร์ลุ อิสลาม” (The Darul Islam Movement) ซึ่งนับวันได้เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ในบริเวณชวาตะวันตก โดยชักชวนให้ไปร่วมต่อสู้ที่ซูลาเวสีและจังหวัดอาเจห์ ต่อมาค.ศ. 1962 ขบวนการดาร์ลุ อิสลามแห่งแรกในชวาตะวันตกของการ์โตซุวีร์โยถูกรัฐบาลปราบปรามลงได้ ตัวการ์โตซุวีร์โยถูกจับและประหารชีวิตภายหลัง ส่วนขบวนการดาร์ลุ อิสลามที่อื่นๆ ก็ถูกปราบปรามเช่นกัน ส่งผลให้สมาชิกต้องกระจัดกระจายกันหลบหนีเข้าป่าและกลายเป็นขบวนการใต้ดินในที่สุด อย่างไรก็ดี แม้ว่าวัตถุประสงค์ของขบวนการดาร์ลุ อิสลามที่จะก่อตั้งรัฐอิสลามในอินโดนีเซียไม่สำเร็จ แต่มันได้กลายเป็นแรงกระตุ้นที่ยิ่งใหญ่แก่เหล่ามุสลิมรุ่นต่อมา คนเหล่านี้มีเป้าหมายอันสูงสุดร่วมกันว่าต้องสร้างรัฐอิสลามโดยมี ‘Shariah’ เป็นรัฐธรรมนูญของรัฐให้จงได้ โดยแนวทางการต่อสู้ของขบวนการได้กลายเป็นแรงบันดาลใจที่ยิ่งใหญ่แก่เหล่ามุสลิมที่ยึดหลักการศาสนาอย่างเคร่งครัดในสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โต ในการต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ปฏิเสธการใช้กฎหมายอิสลามปกครองประเทศ และยังบังคับให้องค์กรต่างๆ และพรรคการเมืองทุกพรรคซึ่งรวมถึงพรรคอิสลามและคริสต์ต้องยอมรับหลักปรัชญาศีลเป็นอุดมการณ์ขององค์กร ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้คนมุสลิมกลุ่มนี้อย่างมากส่งผลให้มีการริเริ่มขบวนการดาร์ลุ อิสลามอีกครั้ง จนกระทั่งเกิดเป็นขบวนการ JI ขึ้นมา โดยมีผู้ก่อตั้ง 2 คนคือ अबดุลเลาะห์ ซุงการ์ (Abdullah Sungkar) และอาบู บาการ์ บาอาซีร์ (Abu Bakar Ba'asyir) มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการคือ⁴

- 1) เพื่อสถาปนารัฐอิสลามอันประกอบด้วยมาเลเซีย อินโดนีเซีย ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ (มินดาเนา) และอาจขยายไปถึงสิงคโปร์ บรูไน และทางตอนใต้ของประเทศไทย และ
- 2) ต้องการมีส่วนร่วมในอุดมการณ์ต่อต้านตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตร และร่วมทำสงครามศาสนาซึ่งนำโดยกลุ่มก่อการร้ายอัล – กออิดะห์ (Al – Qa'ida)

จากวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมเกือบทั่วภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ส่งผลให้ JI มีพื้นที่ปฏิบัติการค่อนข้างกว้างขวาง โดยแบ่งออกเป็น 4 พื้นที่ (mantiqis) ได้แก่⁵

⁴ สุภาศัพท์พรณ ตั้งตรงไพโรจน์. (2549). เจไอคืออะไร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : openbooks, หน้า 52.

⁵ สุภาศัพท์พรณ ตั้งตรงไพโรจน์. (2549). เจไอคืออะไร, เพิ่งอ้าง, หน้า 52 – 53.

- พื้นที่ 1 (Mantiqi I) ครอบคลุมมาเลเซีย (ยกเว้นซาราวักและซาบะห์) สิงคโปร์ ไทย และ กัมพูชา ภารกิจหลักคือ จัดหาทุนสำหรับการปฏิบัติการก่อการร้าย
- พื้นที่ 2 (Mantiqi II) ครอบคลุมอินโดนีเซีย ยกเว้นซูลาเวสีและกาลิมันตัน ใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการก่อการร้าย
- พื้นที่ 3 (Mantiqi III) ครอบคลุมบอร์เนียว ซาราวัก ซาบะห์ / กาลิมันตันและซูลาเวสี / ฟิลิปปินส์ตอนใต้ เป็นพื้นที่สำหรับฝึกฝนยุทธวิธี
- พื้นที่ 4 (Mantiqi IV) ครอบคลุมออสเตรเลีย และอิเรียน จายา ยังไม่แน่ชัดว่าใช้ทำอะไร แต่เชื่อกันว่าน่าจะคอยจัดหาทุนเหมือนพื้นที่ 1 หรือไม่เช่นนั้นใช้เป็นที่พักหลบซ่อน แวะพัก และเป็นที่วางแผนก่อการร้ายของอัล - กออิดะห์

ทั้ง Sungkar และ Ba'asyir สร้างเครือข่ายขบวนการด้วยการจัดตั้งสมาคมนักเรียนเก่าอัล - มุคมิน (Al - Mukmin) ⁶ ผู้ที่จบออกไปแล้วได้อิเอาสมาคมนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อรัฐอิสลาม แม้ว่านักเรียนเก่าในสมาคมจะมีอาชีพที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนจะมีความเห็นตรงกันอยู่เรื่องหนึ่ง นั่นคือการต่อต้านระบอบการปกครองของประธานาธิบดีซูฮาร์โต และมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างชุมชนมุสลิมอย่างแท้จริง ต่อมา Sungkar และ Ba'asyir ได้ตัดสินใจนำอุดมการณ์ในการสร้างชุมชนศาสนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการดาร์ุล อิสลามแห่งเมืองโซโล จังหวัดชวากลางเมื่อค.ศ. 1976 การเข้าร่วมกับขบวนการดาร์ุล อิสลามนี้ทำให้ทั้งสองมีโอกาสติดต่อกับสมาชิกกลุ่มซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นทหารปลดประจำการทั้งสิ้น และนั่นก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้Sungkar และ Ba'asyirเริ่มซึมซับว่า การใช้ความรุนแรงก็เป็นประโยชน์ต่อการสร้างรัฐอิสลามไม่น้อย ดังนั้น ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 Sungkar และ Ba'asyirจึงได้ก่อตั้งองค์กรชื่อว่า Jamaah Mujahidin Anshorullah (JMA) ขึ้น องค์กรนี้หลายคนเชื่อว่าเป็นองค์กรแรกเริ่มก่อนจะพัฒนามาเป็นองค์กรก่อการร้าย Jamaah Islamiyah หรือ JI อย่างในปัจจุบัน เมื่อถึงตรงนี้ ทั้งSungkar และ Ba'asyirได้ยอมรับหลักการใช้ความรุนแรงอย่างจริงจัง ทั้งสองได้มีส่วนเกี่ยวข้องและสนับสนุนกิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงของขบวนการใต้ดินที่ประสงค์จะสร้างรัฐอิสลามเช่นกันคือขบวนการ Komando Jihad หลายๆกิจกรรมมีส่วนคล้ายคลึงกับปฏิบัติการของ JI ในขณะนี้ อาทิ การวางระเบิดไนท์คลับ โบสถ์และโรงพยาบาลยนต์

⁶ เป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามก่อตั้งโดย Sungkar และ Ba'asyir ในเมืองโซโลเมื่อ ค.ศ. 1971 ต่อมาอีก 2 ปีได้ย้ายไปอยู่หมู่บ้านรูกิ (Ngruki) นอกเมืองโซโล โรงเรียนอัล - มุคมินแห่งนี้ได้กลายศูนย์กลางแห่งการต่อต้านระเบียบใหม่ของซูฮาร์โตอย่างเปิดเผย ไม่มีการชักชวนชาตินิโคนีเซียหรือสัญลักษณ์ของประธานาธิบดีใดๆทั้งสิ้น

Sungkar และ Ba'asyir เกี่ยวข้องอยู่ใน Komando Jihad ได้ไม่นานก็ถูกจับได้ใน ค.ศ. 1978 ด้วยข้อหามีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการดังกล่าว รับโทษจำคุก 9 ปี แต่ได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดใน ค.ศ. 1982 สองปีต่อมาทั้งสองมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ Tanjung Priok ซึ่งกองกำลังรักษาความมั่นคงได้ทำการสังหารคนมุสลิมจำนวน 100 คน คราวนี้ถูกตั้งข้อหาบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติซึ่งจะต้องได้รับโทษอย่างรุนแรง แต่ Sungkar และ Ba'asyir พร้อมผู้ติดตามจำนวนหนึ่งหลบหนีไปมาเลเซียได้ใน ค.ศ. 1985 ในช่วงต้น ทั้งหมดไปอาศัยอยู่กับผู้นำศาสนาท่านหนึ่งที่เมืองกัวลาปิลah (Kuala Pilah) ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกัวลาลัมเปอร์ไป 250 กิโลเมตร ขณะหลบหนีอยู่ในมาเลเซียทั้ง Sungkar และ Ba'asyir ต่างก็ใช้นามแฝงทั้งคู่ Sungkar ใช้ชื่อ Abdul Halim และ Ba'asyir ใช้ชื่อ Abdus Samad⁷

หลายปีต่อมา ทั้งสองใช้กิจกรรมทางศาสนาเป็นช่องทางให้เกิดการสนับสนุนทางการเงินจากผู้ศรัทธาต่อการสอนศาสนาของพวกเขา ในขณะเดียวกันเครือข่ายชุมชนอิสลามได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ค.ศ. 1992 Sungkar และ Ba'asyir ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือปอเนาะชื่อ Luqmanul Hakiem ขึ้นที่เมืองอูลู ตีรัม (Ulu Tiram) ทางใต้สุดของรัฐยะโฮร์ (State of Johore) ประเทศมาเลเซีย โดยมีรูปแบบและวิธีการเรียนการสอนเหมือนกับที่โรงเรียนปอเนาะอัล – มุคมิน ในโซโลทุกประการ นอกจากนี้ Ba'asyir ยังได้ก่อตั้งชุมชนมุสลิมในมาเลเซียและเรียกชื่อชุมชนนี้ว่า “As – Sunnah” การกระทำครั้งนี้ของ Ba'asyir ถือได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนมุสลิมนอกอินโดนีเซียเป็นครั้งแรก และได้ขยายไปยังสิงคโปร์ในเวลาต่อมา จนกระทั่งฝังรากลึกอยู่ทั้งในมาเลเซียและสิงคโปร์ในที่สุด อนึ่ง ในระหว่างที่อยู่ในมาเลเซียนี้เองที่อุดมการณ์สร้างชุมชนอิสลามได้วิวัฒนาการเป็นการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อก่อตั้งรัฐอิสลามที่เรียกกันว่า “Global Salafi Jihad” และในช่วงค.ศ. 1993 – 1994 ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของปฏิบัติการของ JI อย่างเป็นรูปธรรมมาจนถึงปัจจุบันในที่สุด

นับตั้งแต่ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา JI ปฏิบัติการวางระเบิดเป้าหมายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาแล้วมากกว่า 50 ครั้ง⁸ แม้จะมีข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างของ JI ชัดเจนมากขึ้นหลังมีการจับกุมสมาชิกสำคัญได้หลายคน แต่ทว่ายังไม่มีข้อมูลที่ยืนยันถึงรูปแบบการปฏิบัติการว่าเป็นแนวทางแบบใด อย่างไรก็ดี มีตัวอย่างของการปฏิบัติการที่สำคัญซึ่งพอจะสร้างความเข้าใจถึงการทำงานและขีดความสามารถในการปฏิบัติการของ JI ได้อย่างดีคือปฏิบัติการ “Bali bombings” ซึ่งเป็นการวาง

⁷ Abu Bakar Bashir: The Malaysian Connection. (2002, November 9). *Tempo*.

⁸ Wayne Turnbull. (2003). *A Tangled Web of Southeastasian Islamic Terrorism: The Jemaah Islamiyah Terrorist Network*. www.terrorismcentral.com/Library/terroristgroup/JemaahIslamiyah/JITerror/, p. 27.

ระเบิดต่อเนื่อง 3 ครั้งในเขตที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่นบนเกาะบาหลิ เขตท่องเที่ยวสำคัญที่สุดของอินโดนีเซียเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 2002 แสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการทำลายเป้าหมายซึ่งมีการเลือกและเตรียมการมาอย่างดีของกลุ่ม JI เหตุการณ์ครั้งนี้ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติดังถึง 202 คน⁹ จุดที่วางระเบิดมี 3 จุด เป็นผับบนถนนเลกิอัน (Legian) ใกล้ๆ กับหาดคูต้า (Kuta) 2 ร้าน และอีกหนึ่งจุดเกิดใกล้กับสถานกงสุลอเมริกัน เมื่อพิจารณาจากสถานที่และเวลาที่ลงมือพบว่า JI ต้องการให้มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินในวงกว้าง ด้วยเหตุนี้หลังเกิดเหตุรัฐบาลอินโดนีเซียไม่อาจอยู่เฉยได้อีกต่อไป เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการจับกุมสมาชิกสำคัญของ JI ได้หลายคน ก่อนหน้านั้น รัฐบาลอินโดนีเซียไม่เคยยอมรับว่ามีกลุ่มก่อการร้ายอยู่ในประเทศของตน แม้ว่าจะมีการขยายผลจากคดีจับกุมสมาชิกเซลล์ JI ในสิงคโปร์ว่ามี JI อยู่ในอินโดนีเซีย จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ที่บาหลิจึงได้ยอมรับและให้ความร่วมมือกับนานาชาติมากขึ้น

ถือได้ว่า Bali Bombings เป็นการก่อการร้ายที่ก่อให้เกิดความเสียหายรุนแรงที่สุดนับตั้งแต่เหตุการณ์ถล่มตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2001 และจะสังเกตได้ว่า Bali Bombings นั้นไม่ได้ใช้เทคโนโลยีระดับสูงในการทำลายล้างแต่อย่างใด กล่าวให้ชัดเจนก็คือว่าความสำเร็จของ JI ใน Bali Bombings นั้นเกิดจากการเลือกเป้าหมายอันชาญฉลาดตั้งแต่แรกเริ่มของ Hambali และจากการวางยุทธศาสตร์ภาคสนามที่มีความละเอียดอ่อนรอบคอบของ Samudra ผู้วางระเบิดอย่างแท้จริง

Hambali นั้นด้วยความโกรธแค้นที่เซลล์ JI ในสิงคโปร์ถูกกวาดล้างก่อนลงมือก่อการร้ายเพียงคนเดียว และด้วยความยากลำบากในการเข้าถึงเป้าหมายที่เป็นหน่วยงานรัฐ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การลงมือปฏิบัติการในสิงคโปร์ต้องล่าช้า ส่งผลให้ Hambali เริ่มตระหนักว่าเป้าหมายที่มีลักษณะ ‘hard target’ นั้นนอกจากจะเข้าไม่ถึงจุดสำคัญแล้วยังมีความเสี่ยงที่ปฏิบัติการอาจล้มเหลวในอัตราสูงด้วย เนื่องจากเป้าหมายเหล่านี้จะมีการรักษาความปลอดภัยในระดับสูงสุด ดังนั้น Hambali จึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนมาเป็นเป้าหมายแบบ ‘soft target’ โดยไม่ล้มความตั้งใจเดิมคือให้มีผลทำลายล้างสูงทั้งในด้านทรัพย์สิน ชีวิตและทางจิตวิทยา ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าความสำเร็จของปฏิบัติการนี้ส่วนหนึ่งมาจากการขาดมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดของรัฐบาลอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการไม่ยอมรับว่าประเทศมีภัยคุกคามจากการก่อการร้าย และปฏิเสธการมีอยู่ของกลุ่ม JI ในประเทศในฐานะที่เป็นองค์กรก่อการร้าย ทั้งๆที่ทางการสิงคโปร์ได้แจ้งข้อมูลที่

⁹ เป็นชาวต่างชาติถึง 164 คนจาก 21 ประเทศ ในจำนวนนี้เป็นคนออสเตรเลียเสีย 88 คน ยุโรป 55 คนและคนอเมริกัน 7 คน

เกี่ยวข้องให้ทราบหลังจากจับกุมผู้ก่อการร้ายใน Operation JIBRIL¹⁰ ได้ ช่องโหว่เหล่านี้ทำให้ผู้ก่อการร้ายสามารถจัดหาและเตรียมอุปกรณ์สำหรับปฏิบัติการได้โดยสะดวก ซึ่งถ้าหากรัฐบาลอินโดนีเซียมีความตระหนักถึงภัยคุกคามดังกล่าวตั้งแต่ต้น จะทำให้มีการประเมินสถานการณ์และตั้งรับได้ดีกว่านี้

อนึ่ง แม้ว่าจะมีการจับกุมสมาชิกคนสำคัญได้หลายคนในช่วง ค.ศ. 2003 แต่สมาชิกฝ่ายปฏิบัติการหลักๆยังคงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ศักยภาพในการก่อการร้ายไม่ได้ถดถอยอย่างที่หลายฝ่ายประเมินกัน จะมีก็เพียงการหยุดชะงักชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ทำให้ JI ยังคงเคลื่อนไหวอยู่ได้คือการสนับสนุนทางการเงินนั่นเอง ในอดีตนั้น JI จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากอัล-กออิดะห์ในการปฏิบัติการแต่ละครั้ง ข้อมูลจากหน่วยข่าวกรองของมาเลเซียและสิงคโปร์ระบุว่า JI ได้รับเงินจากอัล-กออิดะห์ตั้งแต่ ค.ศ. 1996 ถึง ค.ศ. 2000 เป็นจำนวนถึง 1.35 พันล้านรูเปียห์ แยกเป็น 250 ล้านรูเปียห์ใน ค.ศ. 1996 400 ล้านรูเปียห์ใน ค.ศ. 1997 และใน ค.ศ. 2000 ได้รับจำนวน 700 ล้านรูเปียห์¹¹ ต่อมาภายหลังอัล-กออิดะห์ได้ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ JI ให้สร้างสมรรถภาพทางการเงินของตนเอง ซึ่งก็ทำได้ในระดับหนึ่ง ปัจจุบัน JI ยังคงต้องพึ่งการสนับสนุนทางการเงินจากอัล-กออิดะห์อยู่บ้าง JI นั้นมีโครงสร้างการเงินที่ค่อนข้างซับซ้อน ใช้การดำเนินธุรกิจทั้งภายในและระหว่างประเทศบังหน้าเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนให้ได้มาซึ่งทุนทรัพย์ในการก่อการร้าย เช่น ในมาเลเซีย Hambali ได้ก่อตั้งบริษัท Konsojaya ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการส่งออกน้ำมันปาล์ม แต่แท้ที่จริงเพื่อใช้เป็นช่องทางหาทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการก่อการร้าย นอกจากนี้ บริษัทที่ตั้งขึ้นเพื่อบังหน้าทุกบริษัทจะแบ่งปันผลกำไรที่ได้อย่างน้อยร้อยละ 10 ให้แก่องค์กรมุสลิมต่างๆด้วย

ทั้งนี้ พอลจะประมวลแหล่งรายได้หลักๆของ JI ได้ว่ามาจาก 5 ทาง ได้แก่¹²

- 1) การถือเงินสดไปมอบให้โดยตรง
- 2) การบริจาคเพื่อศาสนาที่เรียกว่า “ชะกาต”¹³

¹⁰ แผนการก่อการร้ายในสิงคโปร์ของ JI ภารกิจคือการโจมตีด้วยระเบิดอย่างต่อเนื่องต่อเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อิสราเอลและของสิงคโปร์เอง

¹¹ Derwin Pereira. (2002, January 20). Is There an Al – Qaeda Connection in Indonesia?. Straits Times.

¹² สุภาศพรณ ตั้งตรงไพโรจน์. (2549). เจไอคืออะไร, อ้างแล้ว, หน้า 86 – 94. และดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Zachary Abuza. (2003, August). Funding Terrorism in Southeast Asia: The Financial Network of Al – Qaeda and Jemaah Islamiyah. Contemporary Southeast Asia. 25(2), 169 - 172.

3) จากองค์กรการกุศลมุสลิม (Islamic Charities)

4) วิธีฮาลาล¹⁴

ความน่ากลัวของ JI เกิดจากพัฒนาการด้านเครือข่ายข้ามชาติ ซึ่งครอบคลุมอาณาเขตหลายประเทศ เป็นการเชื่อมโยงกับกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงในท้องถิ่นของประเทศต่างๆ เพื่อเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ระดับโลกร่วมกัน ทั้งนี้ เชื่อกันว่าขบวนการเจโอมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มอัล – กออิดะห์ของโอซามะ บิน ลาดเอนอย่างแน่นนอน แม้ว่าจะเป็นองค์กรที่แยกจากกันโดยเอกเทศ แต่ทั้งสองกลุ่มก็มีการเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดถึงขนาดว่ามีบางคนเป็นสมาชิกทั้งของ JI และอัล – กออิดะห์ อีกทั้งสมาชิก JI ยังได้รับการเอื้อเพื่อให้ใช้แคมป์ฝึกของอัล – กออิดะห์ในปากีสถานและอัฟกานิสถาน และอัล – กออิดะห์ยังได้สนับสนุนทางการเงินแก่เจโอในบางครั้งด้วย¹⁵ นอกจากนี้ทั้งสองกลุ่มยังปฏิบัติการร่วมกันในบางกรณีโดยต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์ให้กัน คือขณะที่อัล – กออิดะห์สนับสนุนทุนและผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค เจโอก็จะคอยจัดหาวัสดุที่จำเป็นในพื้นที่ เช่นอุปกรณ์ทำระเบิด ทั้งนี้ ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 สมาชิกเจโอที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจะถูกส่งไปฝึกทางทหารในแคมป์ที่อัฟกานิสถาน ประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า อัล - กออิดะห์ ให้การสนับสนุนเจโอ อย่างจริงจัง เพราะสมาชิกที่มาฝึกที่นี่ไม่จำเป็นต้องทำงานให้อัล - กออิดะห์แต่อย่างใด ตรงกันข้าม อัล - กออิดะห์ ต่างหากที่มักจะส่งคนมาช่วยวางแผนโจมตีเป้าหมาย และสนับสนุนทางการเงินมาโดยตลอด รวมทั้งยังเคยส่งมือระเบิดพลีชีพมาให้ในบางครั้งด้วย

¹³ ชะกาดเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ 5 ประการของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้ชาวมุสลิมบริจาคเงินเก็บของตนอย่างน้อยร้อยละ 2.5 ให้คนยากจนทุกปี

¹⁴ ระบบฮาลาลเป็นวิธีการโอนเงินแบบไม่เป็นทางการจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่ง โดยผ่านทางตัวแทนที่เรียกว่า “hawaladar” มีหลักการทำงานอยู่บนพื้นฐานแห่งความไว้วางใจ หลักการทำงานไม่ซับซ้อน เพียงแค่ลูกค้าจากประเทศต้นทางแจ้งความประสงค์ต้องการ โอนเงิน แล้วทำการมอบเงินจำนวนนั้นให้แก่ตัวแทนหรือ hawaladar ที่ประเทศต้นทาง จากนั้นตัวแทนก็จะให้รหัส (remittance code) เพื่อใช้ในการรับเงิน แล้วลูกค้าจึงไปแจ้งให้ผู้รับเงินประเทศปลายทางทราบ ขณะเดียวกัน hawaladar ประเทศต้นทางจะทำการแจ้ง hawaladar ประเทศปลายทางให้ทราบรหัสตัวเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อใช้ตรวจสอบเวลาลูกค้าขอรับเงิน ฮาลาลเป็นการโอนเงินที่ไม่มีหลักฐานใดๆ ไม่ต้องใช้เลขที่บัญชีหรือแม้กระทั่งชื่อลูกค้า สิ่งที่ต้องเสียก็แค่ค่านายหน้าเพียงร้อยละ 1 ถึง 2 เท่านั้น ซึ่งนับว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับค่าธรรมเนียมการโอนเงินที่ธนาคารทั่วไปเรียกเก็บ

¹⁵ International Crisis Group. (2003). *Jemaah Islamiyah in Southeast Asia: Damaged but Still Dangerous*. http://www.icg.org/library/documents/report_archive/A401104_26082003.., p. 1 ; Zachary Abuza., op.cit, p. 9..

3.2 การจัดการของรัฐ

อินโดนีเซียต้องเผชิญกับการขยายตัวของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงมากขึ้นภายหลังการสิ้นสุดยุคซูฮาร์โตใน ค.ศ. 1998 แม้จะมีผู้นำคนใหม่อีกหลายคนและการเมืองเป็นอิสระจากกองทัพมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ในประเทศดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล ปัญหาความยากจน ภาวะเงินเฟ้อ อัตราการว่างงานในระดับสูงและการทุจริตคอร์รัปชัน ล้วนแล้วแต่เป็นตัวเร่งให้ประชาชนต้องออกมาประท้วงตามท้องถนนอยู่เนืองๆ ในเวลาเดียวกันกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่เคยกระจัดกระจายไปในสมัยซูฮาร์โตก็มีโอกาสกลับมารวมตัวกันอีกครั้ง โดยอาศัยจังหวะที่สถานการณ์บ้านเมืองยังไม่เรียบร้อยประกอบการเปิดกว้างทางการเมืองที่มากขึ้น แต่รัฐบาลกลางกลับอ่อนแอจน กอปรกับความไร้เสถียรภาพทางการเมืองและสังคม อีกทั้งจำนวนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นมุสลิม ดังนั้น เพียง 6 ปีหลังซูฮาร์โตหมดอำนาจจึงได้เกิดกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่ยึดแนวทางดั้งเดิมแห่งศาสนาเป็นหลักในการต่อสู้มากมาย อาทิ กลุ่ม Laskar Jihad (LJ) Front Pembela Islam (FPI) Islamic Youth Movement และ Laskar Jundallah เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการโจมตีสถานบันเทิงต่างๆ ในกรุงจาการ์ตา เช่น บาร์ สถานอาบอบนวด คาราโอเกะ และบ่อนการพนัน นอกจากนี้ ยังมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการเดินขบวนประท้วงต่อต้านสหรัฐฯ กรณีบุกรุกอัฟกานิสถานและอิรัก รวมทั้งการสนับสนุนการใช้ความรุนแรงต่อสู้กับคนอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาคริสต์ในซูลาเวซีและมาลุกะระหว่างค.ศ. 2000 – 2002

ปัจจุบัน อินโดนีเซียกลายเป็นแหล่งของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงข้ามชาติหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือเป็นฐานการก่อการร้ายของ JI และกลุ่มแนวร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ระเบิดที่บาห์ลีเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2002 เหตุการณ์ครั้งนี้ แม้รัฐบาลอินโดนีเซียสามารถจับกุมผู้ต้องสงสัยได้หลายคน แต่หลังจากสอบสวนว่าได้กระทำผิดจริง กลับลงโทษด้วยการจำคุกเพียงไม่กี่ปี นอกจากนี้ อินโดนีเซียยังถูกระบุว่าเป็นแหล่งจัดหาสมาชิกเข้า JI ทั้งที่เป็นสมาชิกทั่วไปและที่เป็นระดับผู้นำ

หลังเกิดเหตุการณ์ถล่มตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์เมื่อ ค.ศ. 2001 สหรัฐฯ ได้เริ่มทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย และพยายามกดดันรัฐบาลอินโดนีเซียให้เพิ่มบทบาทสนับสนุนอย่างจริงจัง รัฐบาลจาการ์ตานั้นโดนวิจารณ์ทั้งจากในประเทศและนอกประเทศว่า ไม่พยายามแก้ไขปัญหากลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงภายในประเทศ เนื่องจากยังมีการโจมตีและทำลายสถานบันเทิงและแหล่งผลประโยชน์ของชาติตะวันตกเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศ โดยเฉพาะที่เป็นฝีมือของกลุ่ม Laskar Jihad และ FPI นอกจากนี้ สิ่งที่ทำให้นานาประเทศโดยเฉพาะสหรัฐฯ ไม่พอใจก็คือ การที่รัฐบาลจาการ์ตาไม่ยอมรับว่ามีกลุ่ม JI เคลื่อนไหวอยู่ในประเทศ อย่างไรก็ดี ท่าทีนี้ได้เปลี่ยนไปหลังการระเบิดดับสองแห่งบนเกาะบาห์ลีเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2002 ผู้นำระดับสูงแม้จะไม่ยอมรับว่ามีกลุ่มก่อการร้ายอยู่ภายในประเทศ แต่ก็ปฏิเสธอย่างแข็งขันเหมือนแต่ก่อน และยังดำเนินการ

สืบสวนหาผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์อย่างจริงจังเนื่องจากมีชาวอินโดนีเซียเสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้ด้วย หลังจากจับกุมตัวการสำคัญได้ 4 คน รัฐบาลได้ตัดสินประหารชีวิต 3 คน ยกเว้นเพียง Ali Imron คนเดียว ในเวลาต่อมายังสามารถจับ Ba'asyir ผู้นำทางจิตวิญญาณของ JI ได้อีกด้วย แต่กรณีนี้การลงโทษไม่เป็นไปอย่างที่หลายฝ่ายโดยเฉพาะสหรัฐฯและออสเตรเลียคาดหวัง เพราะ Ba'asyir ได้รับโทษจำคุกเพียงไม่กี่ปีด้วยข้อหากระทำการอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

อย่างไรก็ดี อันที่จริงนั้นมีการเจรจาหรือกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียและสหรัฐฯตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ถล่มตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์แล้ว ทางสหรัฐฯพยายามผลักดันให้อินโดนีเซียแสดงบทบาทและรับผิดชอบในการต่อต้านการก่อการร้ายภายในประเทศให้มากกว่านี้ โดยสหรัฐฯพร้อมจะสนับสนุนทางการเงินอย่างเต็มที่ แต่ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า การกดดันรัฐบาลอินโดนีเซียเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงของกองทัพแห่งชาติหรือ TNI (Tentara Nasional Indonesia) จะถูกลดความสำคัญลงไป ตรงกันข้ามสหรัฐฯกลับแสดงท่าทีที่ชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้รัฐบาลอินโดนีเซียรับผิดชอบการกระทำดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการสังหารหมู่ประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกที่ซุมบุมเรียกร็องเอกราชในเมืองดิลีเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1991¹⁶ ซึ่งทำให้สหรัฐฯประกาศระงับความช่วยเหลือทางทหารจนกระทั่งถึงปัจจุบันรวมถึงการไม่ขายอาวุธให้ด้วย¹⁷ ทั้งนี้ แม้ว่ารัฐบาลอินโดนีเซียจะมีความพยายามปฏิรูปทางทหารหลายครั้ง แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจของสหรัฐฯ และเมื่อมีเหตุการณ์ 9/11 เกิดขึ้น สหรัฐฯต้องการกดดันให้อินโดนีเซียร่วมมือต่อต้านการก่อการร้าย จึงได้นำเอาประเด็นเก่ามาเป็นเครื่องมือกดดัน โดยการลดความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่อินโดนีเซียให้เหลือเพียงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การต่อต้านการก่อการร้ายและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น

นอกเหนือจากความร่วมมือกับสหรัฐฯแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยข่าวกรองของอินโดนีเซียยังได้ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆในระดับภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลในทางลับ และร่วมปฏิบัติการปราบปรามเซลล์ต่างๆของ JI และอัล - กออิดะห์ซึ่งเชื่อกันว่ามีเครือข่ายอยู่ทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทยและกัมพูชา อนึ่ง แม้ผู้นำคนปัจจุบันคือประธานาธิบดีซูฮาร์โต บัมบัง ยูโดโยโน (Susilo Bambang Yudhoyono) จะดูเหมือนว่ามี

¹⁶ Congressional Research Service Report RL31672. (2005). Terrorism in Southeast Asia.

¹⁷ ค.ศ. 2000 ในสมัยรัฐบาลคลินตันมีการอนุญาตให้ขายอะไหล่สำหรับเครื่องบินขนส่งรุ่น C - 130 ให้รัฐบาลอินโดนีเซีย และหลังจากเหตุการณ์วินาศภัยเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 สหรัฐฯได้ให้ความช่วยเหลือในหลายๆด้านรวมถึงการอนุญาตให้มีการขายอะไหล่ดังกล่าวต่อไป เนื่องจากเห็นว่าเครื่องบินขนส่ง C - 130 มีความจำเป็นต่อการขนส่งสิ่งของไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยในอาเจะห์

ความเข้มแข็งและเด็ดขาดในการบริหารประเทศมากกว่าผู้นำคนก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการต่อต้านการก่อร้าย แต่ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยและข้องใจกันอยู่ถึงประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมของอินโดนีเซีย เนื่องจากกองทัพแห่งชาติอินโดนีเซีย (TNI) ไม่มีท่าทีที่แสดงให้เห็นว่าสนับสนุนนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายหรือแม้กระทั่งกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงต่างๆ ซ้ำร้ายไปกว่านั้น กลับมีข้อมูลในทางลับปรากฏออกมาว่า TNI ให้การช่วยเหลือทางด้านอาวุธแก่กลุ่มเหล่านี้เพื่อให้ปฏิบัติการและเคลื่อนไหวได้สะดวก¹⁸ อันจะทำให้ดูเหมือนว่ารัฐบาลไม่สามารถปราบปรามได้ ซึ่งจะมีผลสืบเนื่องให้มีการเพิ่มบทบาทของกองทัพให้เหมือนเดิม ซึ่งประเด็นนี้อาจเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ประธานาธิบดีและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างเต็มที่

อันที่จริงแล้ว รัฐบาลอินโดนีเซียนั้นไม่มีนโยบายประนีประนอมหรือต้องการเจรจากับขบวนการ JI แต่อย่างใด เนื่องจากเห็นว่า JI เป็นขบวนการการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านรัฐบาลโดยอาศัยอุดมการณ์ศาสนาเป็นข้ออ้าง โดยอาศัยเงื่อนไขทางศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน ใช้วิธีการก่อการร้ายในการต่อสู้กับรัฐบาล และพัฒนากลายมาเป็นการก่อการร้ายสากล ซึ่งส่งผลกระทบและกลายเป็นปัญหาร่วมของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ไปแล้ว

ทั้งนี้ บทบาทและการเคลื่อนไหวของสหรัฐฯ ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเคลื่อนไหวเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่ม JI รวมถึงมุสลิมหัวรุนแรงกลุ่มอื่นๆ ซึ่งใช้วิธีการก่อการร้ายในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ยิ่งรัฐบาลของประเทศตนให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ มากเท่าใด JI ยิ่งเกิดความกังวลต่อการคงอยู่ของตน และยิ่งเกิดความโกรธแค้นที่ศาสนาอิสลามกำลังจะถูกสกัดการแผ่ขยายอีกด้วย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่อินโดนีเซียซึ่งเป็นฐานปฏิบัติการโดยตรง รวมถึงมาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ต้องตกเป็นเป้าหมายการก่อการร้ายที่มุ่งหวังให้เกิดการทำลายล้างและผลกระทบในวงกว้าง ทั้งนี้ เนื่องมาจากทั้งสี่ประเทศนั้นต่างก็มีความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการต่อต้านการก่อการร้าย และยังมีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อยู่ภายในประเทศอีกด้วย การแสดงศักยภาพของกลุ่มให้รัฐบาลอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์รวมไปถึงสหรัฐฯ ได้เห็นจึงมีขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะ 5 ปีมานี้ อย่างไรก็ดี ในทางกลับกันการปฏิบัติการก่อการร้ายของ JI จึงเท่ากับตอกย้ำให้ประชาคมโลกได้เห็นว่าในภูมิภาคนี้มีกลุ่มก่อการร้ายจริง และยังทำให้สหรัฐฯ หยิบยกมาเป็นเหตุผลในการขอความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ด้วย

¹⁸ Congressional Research Service Report RL31672., op. cit.

โดยสรุปขบวนการ II เป็นกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในอินโดนีเซียที่ต้องการสถาปนารัฐอิสลาม โดยใช้ยุทธวิธีก่อการร้ายเป็นแนวทางการต่อสู้ เป็นตัวอย่างอันเด่นชัดในเอเชียอาคเนย์ที่ผ่านวิวัฒนาการดังกล่าว โดยที่รากเหง้ามาจากปัญหาการกำหนดเอกลักษณ์อันแท้จริงให้ศาสนาอิสลามซึ่งมีผู้นับถือทั่วประเทศมากกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของอินโดนีเซีย ได้เพิ่มขึ้นอย่างรุนแรงมาตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา แม้ว่าอินโดนีเซียจะเป็นประเทศที่มีอิสลามิกชนมากที่สุดในโลก แต่ทว่าศาสนาอิสลามกลับไม่ได้เป็นศาสนาประจำชาติ เนื่องจากสังคมอินโดนีเซียได้ยอมรับหลักการปัญจศีลที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1945 สมัยประธานาธิบดีซูการ์โน ให้เป็นอุดมการณ์สูงสุดของรัฐโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆตั้งแต่นั้นมา เมื่อถึงสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โตปกครอง พรรคการเมืองมุสลิมต่างๆที่เคยมีบทบาทมากมายก่อนหน้านี้ถูกทำลายลงจนแทบหมดความหมาย แม้ว่ารัฐบาลมีความสนใจการพัฒนาศาสนาอิสลามเพื่อให้เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชาติเพิ่มมากขึ้น แต่ผู้นำมุสลิมหัวรุนแรงบางคนยังคงไม่พอใจ ตราบใดที่รัฐบาลยังไม่ยอมรับให้ศาสนาอิสลามเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญที่สุดของการดำรงอยู่ของรัฐอินโดนีเซีย

บทที่ 4

การต่อต้านรัฐจากกลุ่มมุสลิมที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนเป็นรัฐอิสระ

: ขบวนการอาเจะห์เสรี (Gerakan Aceh Merdeka : GAM)

4.1 ความเป็นมาและบทบาท

อาเจะห์มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ในอดีตอาเจะห์เป็นรัฐอิสระเก่าแก่ และมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ซึ่งนานาชาติให้การยอมรับ ปัจจุบันอาเจะห์ (Aceh) เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย มีเมืองหลวงชื่อ บันดา อาเจะห์ (Banda Aceh) ซึ่งเดิมชื่อกูตาราจา (Kutaraja) มาเปลี่ยนชื่อในสมัยของประธานาธิบดีซูการ์โน ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือสุดของเกาะสุมาตรา ดังนั้นเมืองซาบัง (Sabang) ซึ่งอยู่ปลายตะวันตกสุดของอาเจะห์ จึงเป็นเมืองปลายสุดทางทิศตะวันตกของอินโดนีเซียด้วย อาเจะห์มีฐานะเป็นเขตการปกครองพิเศษ (Nanggroe Aceh Darussalam - NAD) และเป็นจังหวัดในอินโดนีเซียที่กฎหมายอิสลาม “Syariah” ยังคงได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอยู่

เขตปกครองพิเศษอาเจะห์ประกอบด้วยคนอาเจะห์ (Acehnese) เป็นส่วนใหญ่ราวร้อยละ 80¹ กระจายกันอยู่ทั่วไป และยังมีชนกลุ่มน้อยอยู่หลายชาติพันธุ์ อาทิ กาโย (Gayo) อานุก จาม (Aneuk Jame) ตาเมียง (Tamiang) และพวกคลุต (Kluet) เป็นต้น อาเจะห์มีภาษาเป็นของตนเอง เคยใช้อักษรอารบิกเป็นตัวเขียน แต่ปัจจุบันมักเขียนด้วยอักษรโรมัน นับว่าเป็นภาษาที่เป็นตระกูลเดียวกับภาษาจาม บ้างก็ว่าคล้ายเขมร นอกจากภาษาอาเจะห์แล้วยังมีภาษาอื่นๆและภาษาถิ่นอีกมาก ภาษาเหล่านี้ต่างกัน ฟังกันไม่เข้าใจ ชื่อภาษาเรียกตามกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม คนอาเจะห์ยังได้ชื่อว่าเป็นมุสลิมที่เคร่งครัดมาก ศาสนาอิสลามเข้าสู่อินโดนีเซียผ่านทางอาเจะห์ จนอาเจะห์ได้ชื่อว่าเป็น “ทวารสู่เมกกะ” (Serambi Mekka / Mekah)

ก่อนจะตกเป็นของอินโดนีเซียนั้น ลักษณะสังคมแต่เดิมของอาเจะห์ในสมัยที่มีสุลต่านปกครองแล้วคือต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นไป หน่วยที่เล็กที่สุดคือตำบลที่คนอาเจะห์เรียกกันว่า ปง (ขบวนการอาเจะห์เสรีpong) ซึ่งจะมีบ้านราว 50-100 หลังคาเรือนมีหัวหน้าดูแลเรียกเกอซยิก (Keusyik) หรือเกอจิก (Keucik) คือกำนัน มีลักษณะของการสืบทอดตำแหน่งจากพ่อไปลูก แต่ต้องได้รับการแต่งตั้งจากระดับบนด้วย ในแต่ละตำบลจะมีผู้นำทางศาสนาเรียกว่า เต็งกู (teungku หรือ

¹ วิทยา สุจริตชนารักษ์ และ สุภาศพรพรณ ชันชัย. (2546). อดีตและอนาคตของอาเจะห์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : กรีน พรินท์, หน้า 3.

teungku meunasah) ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่จากกลุ่มคนในตำบลที่มีภูมิรู้ทางศาสนาอิสลาม แต่ละตำบลยังมีสิ่งที่เรียกกันว่า สภาผู้เฒ่า (majelis ureung tua) ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียม ชาวบ้านช่วยกันเลือกขึ้นมา หน่วยที่สูงกว่าตำบลเรียกกันว่า มุคิม (mukim) ซึ่งประกอบขึ้นจากหลายๆ ตำบล ผู้นำของมุคิมเรียกอิมุม (imam) ซึ่งมีบทบาททางศาสนา แต่เนื่องจากการแต่งตั้งจากระดับสูงกว่าจึงมีหน้าที่ทางด้านปกครองไปด้วย หน่วยที่สูงขึ้นมาอีกเรียกว่า นังโกร (Nanggroe) ผู้นำเรียกว่า อุเลบาลัง (uleebalang) อุเลบาลังมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองในเขตของตน และสืบเชื้อสายกันโดยสุลต่านจะไม่เข้ามาสอดแทรก คนกลุ่มนี้เป็นพวกชนชั้นปกครองและมักขัดแย้งกับผู้นำศาสนาอื่นๆ สูงกว่านั้นคือซาโกหรือซากิ (sago/sagi) ซึ่งประกอบขึ้นจากมุคิมจำนวนหนึ่ง ผู้ปกครองเรียกอุเลบาลัง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทางสายโลหิตกับสุลต่าน

สูงสุดในสังคมคือสุลต่าน² ทั้งนี้ เห็นได้ว่าการมีผู้นำสองคนในตำบลคือผู้นำทางโลกหรือทางการปกครองคือเกอจิกกับเต็งกู มีความสำคัญมาก แสดงชัดเจนถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลาม เพราะเต็งกูเป็นที่นับถือของคนทั้งตำบลและเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตีความปัญหาศาสนาอิสลาม กับยังมีสภาผู้เฒ่าอีก ซึ่งสภาพดังกล่าวเป็นเสมือนตัวแทนของการธำรงขนบธรรมเนียมต่างๆ เอาไว้ ยิ่งในระดับมุคิมผู้นำทางศาสนาคืออิมุม เป็นผู้นำทางโลก/ทางการปกครองด้วยยิ่งเน้นความสำคัญของผู้นำทางศาสนาให้สูงขึ้น แต่กลุ่มอุเลบาลังนั้นจะไม่มีฐานทางด้านศาสนาอิสลามเลย เป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรง สร้างปัญหาให้กับสุลต่านได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติโดยเฉพาะเนเธอร์แลนด์ อุเลบาลังย่อมพอใจที่จะใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจ อันเท่ากับเป็นการสร้างความขัดแย้งกับผู้นำศาสนาที่ใกล้ชิดประชาชน อนึ่ง ขนบธรรมเนียม (adat) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในหมู่คนอาเจะห์พอๆ กับศาสนาอิสลาม จนมีคำกล่าวที่ขบถกันว่า ขนบธรรมเนียมและกฎหมาย (hukum ซึ่งหมายถึงคำสอนในศาสนาอิสลาม) แยกออกจากกันไม่ได้ สุลต่านเป็นผู้ดำรงขนบธรรมเนียมไว้ ส่วนฝ่ายผู้นำทางศาสนารักษากฎหมายอิสลามเอาไว้

อาเจะห์เริ่มได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลามตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 เมื่อศาสนาอิสลามแพร่เข้ามาโดยพ่อค้าเดินเรือและนักสอนศาสนา รัฐต่าง ๆ บริเวณสุมาตราเหนือได้เปลี่ยนเป็นรัฐมุสลิม รวมถึงรัฐอาเจะห์ซึ่งได้สถาปนาการปกครองแบบสุลต่านขึ้นที่เมืองบันดา อาเจะห์ และได้พัฒนา

² Teuku Syamsuddin. (1997). Kebudayaan Aceh (Acehnese Culture). *Manusia dan Kebudayaan Indonesia (Human and Culture in Indonesia)*. Koentjaraningrat. (ed.). Jakarta: Penebit Djambatan, pp. 241-242. อ้างในวิทยา สุจริตชนารักษ์ และ สุภาศัพท์พรหม ชันชัย. (2546). *อดีตและอนาคตของอาเจะห์*, เพิ่งอ้าง, หน้า 10 – 12.

³ Nasruddin Sulaiman., et al. (1992). *Aceh: Manusia, Masyarakat, Adat dan Budaya (Humanity, Community, Custom and Culture)*. Pusat Dokumentasi dan Informasi Aceh, p. 10.

เศรษฐกิจการเดินเรือจนกลายเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศและเป็นท่าเรือนานาชาติที่สำคัญ บรรดาพ่อค้าจากจีน มลายา ซาอุดีอาระเบีย และอินเดีย ต่างก็แวะเวียนมาจอดเรือทำการค้าบริเวณ ท่าเรือของอาเจะห์

ครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา อำนาจของสุลต่านแห่งอาเจะห์เริ่มลดลง ที่สำคัญเพราะว่าสุลต่านไม่สามารถควบคุมดูแลการค้าได้เหมือนก่อน กองเรือหย่อนสมรรถภาพ สุลต่านต้องพอใจเพียงรับเครื่องบรรณาการจากเหล่าอุเลบาลังทั้งหลาย ซึ่งก็ใช้ว่าจะได้เสมอไป อนึ่ง ขณะที่การค้าทางทะเลตกต่ำลงนั้น ดินแดนตอนใต้ที่เรียกกันว่าเขตลุ่มน้ำอาเจะห์ (Aceh River Valley) ของตัวราชธานีได้พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ อุเลบาลังที่ควบคุมดินแดนแถบนี้จึงมีอำนาจแทนที่สุลต่าน แต่สุลต่านก็ยังเป็นที่เคารพนับถือ อุเลบาลังไม่น้อยยังต้องการได้ตราแต่งตั้งจากสุลต่านที่เรียกกันว่า ชาระกาตา (sarakata) อยู่ สุลต่านยังมีตัวแทนของสิ่งที่ป็นวัฒนธรรมของอาเจะห์ กับในการศาสนาก็ยังถือกันว่าองค์สุลต่านมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สถานภาพ เช่น นี้ ของ สุล ต่ า น ฝ่ า ย อุ เล บ า ลั ง ก็ พ อ จ เ พ ร า ะ พ ว ก ต น แ ม้ จ ะ มี ส ต า น ะ ต่ำกว่าแต่กลับมีอำนาจอยู่ในมือ⁴ ผู้นำอีกกลุ่มหนึ่งที่สมควรกล่าวถึงในที่นี้โดยย่อคือกลุ่มอุลามะ (ulama) ซึ่งแปลว่า “นักวิชาการ” หรือ “ผู้รู้” หรือ “ครู” ทางศาสนา (religious scholar) อุลามะมิใช่ ตำแหน่งที่แต่งตั้งจากทางการ แต่เป็นสถานภาพที่ชาวบ้านในชุมชนยอมรับ เวลากล่าวถึงอุลามะใช้ คำนำหน้าเชิงเคารพว่า เต็งกู อุลามะจึงเป็นสถานภาพอันเกิดจากภูมิรู้ทางศาสนาที่ผู้นั้นมี

ความรุ่งเรืองของอาเจะห์และการใช้อำนาจควบคุมดินแดนต่างๆ เพื่อผูกขาดการค้า ต่างประเทศ นอกจากจะทำให้อาเจะห์ต้องขัดแย้งกับผู้ครองนครทั้งหลายในเขตสุมาตราเหนือแล้ว ยังทำให้อาเจะห์ต้องเข้าไปสู้รบและแผ่อำนาจเข้าไปในคาบสมุทรมลายูทำศึกกับเคดาห์ (Kedah) เปรัก (Perak) ปะหัง (Pahang) ยะฮอร์ (Johor) และแม้กับอาณาจักรปัตตานีที่เข้ามาร่วมกับฝ่ายตรงข้ามของอาเจะห์ ทั้งยังต้องสู้กับโปรตุเกส อังกฤษ และฮอลันดา/เนเธอร์แลนด์ นครรัฐและอาณาจักรบนคาบสมุทรมลายูถูกทำลายในสมัยของสุลต่าน อาโลดดิน รียายัต ชาห์ (Alauddin Riayat Shah) กับในสมัยของสุลต่านอิสคานดาร์ มุดา ผู้เป็นหลาน กล่าวเฉพาะกับโปรตุเกสนี้ขัดแย้งกันหลายครั้งคือใน ค.ศ. 1537 1547 1568 1573 1575 1616 1620 และ 1639 อาเจะห์ เริ่มเสื่อมถอยเมื่อสิ้นสมัยของสุลต่านอิสคานดาร์ ธานี (Iskandar Thani - 1639-1641) ลูกเขยของอิสคานดาร์ มุดา และเป็นโอรสของสุลต่านปาหัง สิ้นสมัยนี้แล้ว แม้สุลต่านจะยังคงอยู่และเป็นที่นับถือ แต่อำนาจทางการเมืองตกไปอยู่กับผู้นำของซากิสามแห่งและตกอยู่กับอุเลบาลัง ซึ่งรวมอยู่

⁴ Eric Eugene Morris. (1983). *Islam and Politics in Aceh: A Study of Center – Periphery Relations in Indonesia*. Ph.D. dissertation. Cornell University, pp. 24-27.

ภายในชาติทั้งสาม ผู้นำของชาวมักเรียกกันว่าโปเล็ม (polem ซึ่งแปลว่า พี่ชาย) ผู้นำเหล่านี้ได้ตั้งผู้ปกครองของอาเจะห์ตั้งแต่ปี 1641 ถึง 1699 เป็นสตรีทั้งหมด 4 คนต่อเนื่องกัน ตั้งแต่นั้นมา สุลต่านอาเจะห์กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจมากกว่าจะเป็นองค์อำนาจเช่นเดิม

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาเจะห์ไม่สามารถฟื้นตัวได้เนื่องมาจากความขัดแย้งกับอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ ตั้งแต่ค.ศ. 1607 เมื่ออาเจะห์ทำความตกลงฉบับแรกกับเนเธอร์แลนด์ จนกระทั่งเนเธอร์แลนด์ยึดมะละกาได้ใน ค.ศ. 1641 อาเจะห์และเนเธอร์แลนด์มีความสัมพันธ์กันแบบห่างๆ ต่างพยายามหลีกเลี่ยงการขัดแย้ง การยึดมะละกาได้ทำให้เนเธอร์แลนด์มีอำนาจขึ้นมาในอาณานิคมนี้ ประกอบกับการสิ้นชีวิตของสุลต่านอิสคานดาร์ มุดาใน ค.ศ. เดียวกัน ทำให้อาเจะห์ตกเป็นรองเนเธอร์แลนด์ ไม่สามารถป้องกันการผูกขาดการค้าในแปซิฟิกและการค้าฟริกไทยเขตสุมาตรา อาเจะห์ต้องทำความตกลงกับเนเธอร์แลนด์ ใน ค.ศ. 1659 ที่กำหนดให้อาเจะห์ผูกขาดการค้าในช่องแคบของแปซิฟิกได้แค่หนึ่งในสาม และความตกลงไปนัง (Painan) ใน ค.ศ. 1663 ทำให้เนเธอร์แลนด์ผูกขาดการค้าฟริกไทยได้ อาเจะห์นั้นแม้จะยังเป็นเอกราชอยู่แต่ก็ไม่เป็นที่เกรงขามอีกต่อไป ในอาณาจักรอาเจะห์เองสุลต่านพยายามบังคับให้บรรดาอุเลบาลังจ่ายภาษีอากรการค้าขายให้กับตน โดยกำหนดให้ทำการค้าขายผ่านเมืองโกตาราชา (Kota Raja) นครหลวงของอาเจะห์ อุเลบาลังบ่นเบียดด้วยวิธีการต่างๆ จนสุลต่านต้องยึดเรือสินค้าที่ต้องสงสัย เมื่ออังกฤษเข้าครอบครองเกาะปีนังใน ค.ศ. 1786 ทำให้การค้ำระหว่างอาเจะห์และปีนังจืดจาง ซึ่งบรรดาอุเลบาลังได้ประโยชน์จากการนี้มากกว่าสุลต่าน ในตอนต้นศตวรรษที่ 19 คือใน ค.ศ. 1802 อำนาจของสุลต่านองค์ใหม่ (คือ Jauhar al-Alam) ถูกท้าทายอำนาจโดยพ่อค้าคนสำคัญของปีนังชื่อไซเอ็ด ฮุสเซน (Syed Hussain) ซึ่งอยู่เป็นสายสกุลสุลต่านด้วย เขาได้รับความสนับสนุนจากอุเลบาลังไม่น้อย และสถาปนาบุตรชายของตนชื่อซาอ์ฟ อัล-อลาม (Saif al-Alam) ขึ้นเป็นสุลต่านของอาณาจักรปีนัง ใน ค.ศ. 1815 เบื้องต้นนั้นอังกฤษวางตัวเป็นกลางในกรณีนี้ เมื่อมีข่าวว่าสุลต่านอาเจะห์จะขอความช่วยเหลือจากเนเธอร์แลนด์ แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Stamford Raffles) รองผู้ว่าราชการ (Lieutenant Governor) ของเมืองเบงกอล (Benkulen) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของสุมาตราที่บริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ของอังกฤษไปตั้งอยู่ เข้าสนับสนุนสุลต่านอาเจะห์และทำความตกลงกันเมื่อ 22 เมษายน ค.ศ. 1819 ทำให้อังกฤษสามารถเข้าทำการค้าขายได้ทุกแห่งในอาณาจักรอาเจะห์ และห้ามอาเจะห์ติดต่อกับประเทศยุโรปอื่นและอเมริกาโดยไม่แจ้งแก่อังกฤษก่อน

ในสมัยของสุลต่านตวนกู อิบราฮิม (Tuanku Ibrahim) ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 1838-1870 อาเจะห์ค่อยฟื้นตัวขึ้นได้ ความตกลงระหว่างอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ที่ลอนดอนใน ค.ศ. 1824 ที่อังกฤษยอมปล่อยดินแดนต่างๆ ที่แรฟเฟิลส์ไปยึดมา ทั้งเนเธอร์แลนด์ก็สัญญาว่าจะไม่เข้ามายึด

ครองดินแดนและให้อังกฤษค้าขายได้ต่อไป สุลต่านอาศัยความขัดแย้งกันระหว่างอุเลบาลังและการรู้จักสร้างพันธมิตร ทำให้สุลต่านสามารถมีอำนาจได้ใหม่ทั้งทางชายฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตกจนต้องขัดแย้งกับผู้นำคนอื่นเช่นสุลต่านของซีอัก (Siak) ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดเรียวในปัจจุบัน⁵ อย่างไรก็ตามอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ไม่ยอมเห็นจักรวรรดินิยมอื่น เช่น อเมริกาและฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซงในสุมาตรา จึงได้ทำความตกลงสุมาตรา (Treaty of Sumatra) กันใน ค.ศ. 1871 (และทำสัญญาอื่นที่สัมพันธ์กันอีก 2 ฉบับ) แลกเปลี่ยนอำนาจอครอบครองดินแดนกัน เนเธอร์แลนด์กลายเป็นผู้มีอิทธิพลเพียงผู้เดียวในสุมาตราโดยที่อังกฤษยังสามารถติดต่อค้าขายกับสุมาตราได้อยู่ ชะตากรรมของอาเจะห์จึงตกอยู่ในกำมือของเนเธอร์แลนด์เพราะความตกลงนี้เอง⁶ และเป็นการตกลงแลกเปลี่ยนกันครั้งยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในยุคจักรวรรดินิยม

ค.ศ. 1873 เนเธอร์แลนด์ ได้รุกรานและประกาศสงครามกับอาเจะห์ ซึ่งเนเธอร์แลนด์ประสบความยากลำบากในการยึดครอง ต้องใช้เวลาในการรบยาวนานกว่า 30 ปี หลักฐานปรากฏสงครามยุติใน ค.ศ. 1903 เมื่อสุลต่านรัฐอาเจะห์ประกาศยอมจำนนต่อเนเธอร์แลนด์อย่างเป็นทางการ แต่การต่อต้านจากประชาชนยังคงมีอยู่โดยแปรสภาพเป็นการรบแบบกองโจร การรบยืดเยื้อจนถึงอย่างน้อยใน ค.ศ. 1914 ซึ่งเนเธอร์แลนด์ไม่ละความพยายามที่จะยึดครองอาเจะห์ จึงพยายามปราบปรามจนถึง ค.ศ. 1942 เนเธอร์แลนด์ได้สูญเสียกำลังพลในการรบมากกว่า 10,000 คน จึงสามารถชนะชาวอาเจะห์ และยึดครองได้ในระยะเวลาสั้นๆ เมื่อประเทศเนเธอร์แลนด์ถูกเยอรมนียึดครองได้ในสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวอาเจะห์ก็ขับไล่เนเธอร์แลนด์ออกไปได้สำเร็จใน ค.ศ. 1942 อย่างไรก็ดี ชาวอาเจะห์ได้พักเพียงช่วงสั้น ๆ เท่านั้น เนื่องจากญี่ปุ่นที่เข้ายึดครองหมู่เกาะมาเลย์ได้ในขณะนั้น ได้เข้ายึดครองอาเจะห์ ต่อทันที

เมื่อสงครามสิ้นสุดโดยชัยชนะตกเป็นของฝ่ายพันธมิตร ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามใน ค.ศ. 1945 อินโดนีเซียได้ประกาศเอกราชและครอบครองดินแดนทั้งหมดที่เคยเป็นของเนเธอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 1945 แต่ อังกฤษและเนเธอร์แลนด์ยังคงรักษาอิทธิพลในภูมิภาคนี้ไว้ เพื่อหวังผลทางการเมืองและเศรษฐกิจ ต่อมาในเดือน มีนาคม ค.ศ. 1947 อังกฤษเป็นสื่อกลางให้มีการลงนามในข้อตกลง Linggarjati ความมุ่งหมายเพื่อให้เนเธอร์แลนด์รับรองเอกราชของอินโดนีเซียเหนือเกาะสุมาตราและเกาะมาดูลา หลังจากนั้น 2 ปีมีการประชุมโต๊ะกลมภายใต้การจัดการของ

⁵ Tim Kell. (1995). *The Roots of Acehese Rebellion 1984 – 1992*. Cornell Modern Indonesia Project, pp. 6 – 7.

⁶ David Joel Steinberg. (ed.). (1987). In *Search of Southeast Asia*. Honolulu : University of Hawaii Press, p. 145.

สหประชาชาติใน ค.ศ. 1949 เพื่อส่งมอบดินแดนที่เคยเป็นอาณานิคมของเนเธอร์แลนด์ให้กับอินโดนีเซีย และอินโดนีเซียได้ประกาศเอกราชเป็นสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1949 และได้เข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติใน ค.ศ. 1950 ดังนั้น อาเจะห์จึงกลายเป็นจังหวัดหนึ่งของอินโดนีเซียตั้งแต่ ค.ศ. 1949 ภายใต้การรับรองของสหประชาชาติ และอินโดนีเซียได้ส่งกำลังทหารเข้าควบคุมอาเจะห์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และใน ค.ศ. 1959 รัฐบาลชวาก็ประกาศให้อาเจะห์เป็นเขตการปกครองพิเศษ (Special Territory) ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา การศึกษา และใช้กฎหมายภายในของตนเอง

การก่อตัวของขบวนการอาเจะห์เสรี (GAM)

องค์กรการเมืองของชาวอาเจะห์ได้เริ่มก่อตัวขึ้นพร้อมกับกองกำลังเพื่อเคลื่อนไหวก่อตั้งรัฐอิสลาม และได้พยายามประกาศตัวเป็นรัฐอิสลามใน ค.ศ. 1953 แต่เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำศาสนากับกองกำลังฝ่ายทหารซึ่งเกิดความขัดแย้งต่อเนื่องเป็นเวลาถึง 8 ปี ทำให้ความพยายามก่อตั้งรัฐอิสลามของอาเจะห์ต้องล้มเหลวลง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลอินโดนีเซียได้ผ่อนคลายนโยบายโดยให้อาเจะห์เป็นเขตปกครองพิเศษตั้งแต่ ค.ศ. 1959 เป็นต้นมา ขณะเดียวกัน รัฐบาลอินโดนีเซียได้ขยายการพัฒนาอุตสาหกรรมเข้าไปในอาเจะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการทำให้เศรษฐกิจของอาเจะห์ดีขึ้น แต่ตรงกันข้าม นอกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะไม่ตกถึงมือคนอาเจะห์แล้ว ความมั่นคงทางการเมืองกลับเลวลง ทำให้ความต้องการแยกตัวเป็นรัฐอิสลามอิสระยังคงมีอยู่ นอกจากนี้ ประชาชนยังมีความรู้สึกที่อินโดนีเซียไม่เคารพต่อประเพณีพื้นเมืองและละเมิดความเชื่อของศาสนาอิสลามของชาวอาเจะห์ด้วย

ต่อมาเดือนธันวาคม ค.ศ. 1976 อาเจะห์ได้รับการประกาศเป็นรัฐอิสระโดยขบวนการแนวหน้าปลดปล่อยอาเจะห์แห่งสุมาตรา (Acheh/Sumatra National Liberation Front – ASNLF) หรือที่มักเรียกกันว่า ขบวนการอาเจะห์เสรี (Gerakan Aceh Merdeka) นำโดย ดร. เต็งกู สะซัน มุฮัมหมัด ดิโร (Dr. Tengku Hasan Muhammad di Tiro)⁷ ซึ่งส่งผลให้ชาวอาเจะห์เกิดความรู้สึกฮึกเหิมรัก

⁷ ดร.เต็งกู สะซัน มุฮัมหมัด ดิโร (Dr. Teungku Hasan Muhammad di Tiro) ซึ่งบางที่เรียกสั้นๆ ว่า สะซัน ดิโร (Hasan Di Tiro) ดิโรเป็นชื่อของกิ่งอำเภอ คล้ายๆ กับชื่อว่า นายสะซัน ณ ดิโรนั่นเอง ถือกำเนิดราวปี 1924 หรือ 1925 ที่ตำบลตันจง บุงอง (Tanjong Bungong) ในเขตที่เรียกกันแต่เดิมว่า 5 มุคิม จุมบ็อก (5 Mukim Cumbok) ซึ่งปัจจุบันนี้คือกิ่งอำเภอซัคติ (Kecamatan Sakti) ในอำเภอบิดี ประวัติความเป็นมาออกจะสับสน บิดาชื่อว่าเลอเบ มุฮัมหมัด (Leube หรือ Teungku Muhammad) ซึ่งไม่ทราบความเป็นมา แต่เข้าใจกันว่ามารดานั้นต้นตระกูลเป็นคนชวา มาจากบันเตน (Banten) และมีการแต่งงานกันกับวีรบุรุษของอาเจะห์คนหนึ่งชื่อ เต็งกู จิก ดิโร (Tgk Chik di Tiro) แม่ของสะซัน ดิโร จึงมีทวดที่มีเชื้อสายมาจากวีรบุรุษคนนี้ ตัว

ชาติและต้องการต่อสู้เพื่อเอกราช แต่การประกาศนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลกลางในจาการ์ตา แต่กลับส่งทหารเข้าควบคุมและประกาศให้อาเจะห์เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางทหารพิเศษ (Military Operations Area-DOM) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาทั้งสองฝ่ายได้ทำการสู้รบกันจนมีผู้คนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก

ในคำประกาศเอกราชนั้น สะซัน ตีโร กล่าวว่าชาวได้เข้ามาครอบครองอาเจะห์ต่อจากเนเธอร์แลนด์ เกิดอาณานิคมชาวจีนในอาเจะห์และสุมาตรา การเกิดมีสิ่งที่เรียกว่ารัฐอินโดนีเซียนั้นเป็นเรื่องหลอกลวง เพราะจริงๆแล้วไม่มี "อินโดนีเซีย" ไม่มีอะไรที่เรียกว่า "อินโดนีเซีย" ไม่ว่าจะเป็นชื่อเกาะ ชื่อชาติ ภาษา วัฒนธรรม สังคม อินโดนีเซีย จึงไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับอาเจะห์และสุมาตรา นอกจากนี้ ผู้นำชาวได้กอบโกยประโยชน์จากอาเจะห์และสุมาตราตลอดเวลา 30 ปีที่ผ่านมาแต่อย่างไรก็ดี มีความขัดแย้งกันอยู่ในบางระดับในบรรดาผู้นำของขบวนการอาเจะห์เสรี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความขัดแย้งกันในระดับบุคคลและมีเรื่องความแตกต่างทางความคิดอยู่ด้วย เอกสารที่มีศึกษาได้ไม่ลึกพอที่จะวิเคราะห์ประเด็นนี้ได้จริงๆ ที่พอกล่าวได้ก็คือการไม่ยอมรับว่าสะซัน ตีโร เป็นผู้นำที่แท้จริง กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับภาวะผู้นำของสะซัน ตีโร ถือว่าผู้นำที่แท้จริงคือดาอุด เบอเรอเอะห์ ผู้ประกาศรัฐอิสลามอาเจะห์แล้วในที่สุดต้องยอมรับสถานการณ์เป็นเขตปกครองพิเศษอาเจะห์จากประธานาธิบดีซูการ์โน ในช่วงเกิดกบฏดาร์อุอิสลามในอาเจะห์ในปี 1953 สะซัน ตีโร อุปโลภตนเองเป็นทูตของฝ่ายอาเจะห์ประจำอยู่ที่นิวยอร์ก (โดยแยกตัวออกมาจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของคณะผู้แทนถาวรของสาธารณรัฐอินโดนีเซียประจำสหประชาชาติ) โดยอ้างว่าจะได้ช่วยประกาศให้ชาวโลกรู้ถึงท่าทีและสภาพการณ์ของอาเจะห์ ในลักษณะนี้จึงเท่ากับว่าสะซัน ตีโร ไม่ได้ต่อสู้เพื่ออาเจะห์จริงเพราะไม่มีปฏิบัติการในพื้นที่ ในระยะต้นทศวรรษ 1970 เริ่มมีความคิด

มารดานั้นมีชื่อว่า ฟาติมาห์ (Fatimah) มักมีการถกเถียงกันว่า สะซัน ตีโร มีเชื้อสายจากวีรบุรุษคนดังกล่าวหรือไม่ มีพี่ชายคนหนึ่ง ชื่อ เต็งกู ไชนัล อาบิดิน ตีโร (Tgk. Zainal Abidin Tiro) บิดาถึงแก่กรรมในปี 1932 จึงได้ญาติข้างฝ่ายแม่คือ เต็งกู อุมาร์ติโรละห์ (Tgk Umar Tirolah) ดูแลแทน ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนที่ชื่อ Madrasah Sa'adah Al-Abadiyah ที่ซิงกาลี โรงเรียนแห่งนี้เป็นของเต็งกู ดาอุด เบอเรอเอะห์ผู้นำแนวคิดการตั้งรัฐอิสลามคนสำคัญ ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนอิสลามที่เรียกว่า Perguruan Normal Islam ที่เมืองบิเรอน (Bireuen) ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นยึดครองอินโดนีเซีย พี่ชายเป็นผู้ขอร้องให้ดาอุด เบอเรอเอะห์หาทางให้สะซัน ตีโร ได้เรียนต่อในระดับอุดมศึกษา จึงทำให้มีโอกาสไปศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอิสลามอินโดนีเซีย (Universitas Islam Indonesia) ที่เมืองย็อกยAKARTA ในขณะนั้นปี 1950 ได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย จนได้ปริญญาตรีบัณฑิต แล้วเข้าทำงานอยู่กับฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคณะผู้แทนถาวรสาธารณรัฐอินโดนีเซียประจำสหประชาชาติ มีภรรยาเป็นคนอเมริกันเชื้อชาติสวีเดน สะซัน ตีโร มีกิจการของตนเองอยู่ที่บอสตัน มีบุตรคนเดียวชื่อคาริม (Karim) รายละเอียดอ่านเพิ่มเติมใน วิทยา สุจริตชนารักษ์ และสุภาศักดิ์พรหม ชันชัย, 2546. อดีตและอนาคตของอาเจะห์, อ้างแล้ว, หน้า 99 – 101.

⁸ วิทยา สุจริตชนารักษ์ และสุภาศักดิ์พรหม ชันชัย, เพิ่งอ้าง, หน้า 99.

เกี่ยวกับการเป็นเอกราชของอาเจะห์ สะซัน ตีโร ได้เข้ามายังอาเจะห์หลายครั้งอย่างลับๆ ผ่านสิงคโปร์บ้าง มาเลเซียบ้าง มาพบปะกันที่ภาคใต้ของไทยและแม้แต่ที่กรุงเทพฯ แต่ในขณะเดียวกันดาอูด เบอเรออะห์เอง ก็มีความต้องการจะให้อาเจะห์เป็นเอกราช และกังวลเกี่ยวกับการต่อสู้กับรัฐบาลที่จาการ์ตา จึงได้ติดต่อย่างลับๆ กับสะซัน ตีโรอย่างน้อยสามครั้งให้ช่วยซื้อหาอาวุธไว้ โดยดาอูด เบอเรออะห์เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องหาทุน แต่กล่าวกันว่าสะซัน ตีโร ได้แต่สัญญา ไม่สามารถหาอาวุธได้จริง ความไม่พอใจอันนี้จึงกรุ่นอยู่ในหมู่ผู้นำขบวนการอาเจะห์เสรีที่ใกล้ชิดกับดาอูด เบอเรออะห์ นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของอินโดนีเซียและเป็นคนอาเจะห์ เช่น Teuku Ibrahim Alfian ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยกัจจาห์มาดา(Gadjah Mada University) ยังลงความเห็นว่างานสะซัน ตีโร ทำไปเพื่อประโยชน์ของตนเองมากกว่าเพื่ออาเจะห์ นอกจากนี้ ทางฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซียยังถือว่าการประกาศเอกราชของอาเจะห์เป็นการก่อความวุ่นวายขึ้นในประเทศ แทนที่จะเรียกว่าขบวนการอาเจะห์เสรี กลับเรียกว่า "ขบวนการก่อการร้าย สะซัน ตีโร (Gerakan Pengacau Liar Hasan Tiro - HPLHT) หรือขบวนการก่อการทำลายความสงบเรียบร้อย (Gerakan Pengacau Keamanan)

สะซัน ตีโรนั้นมีความคิดว่า แทนที่จะเป็นรัฐเดี่ยว (unitary state) อินโดนีเซียควรปกครองด้วยระบบสหพันธรัฐ (federal state) ให้โอกาสแก่ส่วนต่างๆ ของสาธารณรัฐได้ปกครองตนเองและมีการจัดสรรปันส่วนในเรื่องรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่การที่สาธารณรัฐไม่ให้ความสนใจในเรื่องนี้ทำให้ สะซัน ตีโร คิดว่าทางออกของอาเจะห์คือการประกาศเอกราช และดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า สะซัน ตีโร เห็นว่าคนชาวเข้าครอบครองอาเจะห์และสุมาตราโดยไม่ชอบธรรม การที่เนเธอร์แลนด์มอบอาเจะห์และสุมาตราให้ชาวไปไม่ถูกต้อง อาเจะห์และสุมาตราควรเป็นเอกเทศ เพราะว่าการทำสงครามระหว่างอาเจะห์และเนเธอร์แลนด์ในปี 1873 ย่อมแสดงอยู่แล้วว่าเนเธอร์แลนด์ถือว่าอาเจะห์นั้นแยกต่างหากจากส่วนอื่นๆ ของอินโดนีเซีย อาเจะห์จึงย่อมไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่เพิ่งตั้งขึ้นในปี 1945 และอย่างเป็นทางการได้ในปี 1949 สะซัน ตีโรยังถือว่าอาเจะห์เป็นรัฐของคนอาเจะห์ คือใช้พื้นฐานของชาติพันธุ์ และความยิ่งใหญ่ของอาเจะห์ในอดีตเป็นหลัก มิได้อิงเรื่องศาสนาอิสลาม จึงเท่ากับว่าอาเจะห์มิใช่รัฐอิสลาม เรื่องรัฐอิสลามอาเจะห์มาปรากฏชัดเจนขึ้นในระบอบศรัทธา 1980 นอกจากนี้ยังกล่าวกันว่า สะซัน ตีโร เห็นตัวอย่างของบรูไน (Brunei Darussalam) ที่มีขนาดเล็กและเป็นเอกเทศ/เอกราชได้ และมั่งคั่งเพราะว่ามีทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ามากมาย จึงเห็นว่าอาเจะห์ย่อมเป็นเอกราชและสามารถอยู่ได้ ในกรณีที่กล่าวถึงสุมาตราอันนี้เข้าใจกันว่า สะซัน ตีโร มองว่า อาเจะห์และสุมาตราจะมีสภาพเป็นเหมือน

⁹ Tulus Widjanarko, Asep S. Sambodja. (eds.). (1999). *Aceh Merdeka dalam Perdebatan*. (การถกเถียงเรื่องเอกราชของอาเจะห์). Jakarta: PT. Cita Putra Bangsa, pp. 134 - 8. อ้างใน วิทยา สุจริตชนารักษ์ และสุภาศัพท์พรหม ชันชัย, เพิ่งอ้าง, หน้า 104.

"สมาพันธ์ของรัฐอิสระ" (Confederation of Free States) แบบสวิตเซอร์แลนด์เคยแบ่งรัฐตามชาติพันธุ์ของประชากร สะซัน ตีโร กลับเข้ามาอาเจะห์ในตอนต้นปี 1976 และประกาศขบวนการอาเจะห์เสรีดังกล่าวแล้ว แต่ขบวนการนี้ไม่ได้รับความสนับสนุนกว้างพอ เตรียมการไม่ดีพอ ไม่มีอาวุธพอ ไม่มีต่างประเทศสนับสนุน ผู้ร่วมขบวนการมีประมาณ 200 คน เป็นคนหนุ่ม ปัญญาชนอาเจะห์ ผู้นำทางศาสนาคือบรรดาอูลามาไม่สนับสนุนมากพอ เต็งกู ดาอุด เบอโรเอะห์เองนั้นสนับสนุนอยู่เจียบๆ แต่เนื่องจากมีอิทธิพลสูง¹⁰ ทางรัฐบาลจึงให้ไปอยู่เสียที่จากรัตตังตั้งแต่พฤษภาคม 1978

แต่อย่างไรก็ดี ขบวนการอาเจะห์เสรีได้รับความสนับสนุนเป็นอย่างดีจากประชาชนในเขตกิ่งอำเภอดิโร อำเภอบีตี แหล่งก่อเกิดขบวนการ และมีการดำเนินการต่อต้านรัฐบาลอยู่ในเขตอาเจะห์ใหญ่ อาเจะห์กลาง บีตี อาเจะห์เหนือ และอาเจะห์ตะวันออก ส่วนการปฏิบัติการทางทหารมีมากอยู่ในเขตสามอำเภอลังคือบีตี อาเจะห์เหนือ และอาเจะห์ตะวันออก ทางฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียในยุคระเบียบใหม่ของประธานาธิบดีซูฮาร์โตใช้กำลังทหารปราบปราม โดยมีจุดหมายจับตัวผู้นำของขบวนการ ทำให้สะซัน ตีโรต้องหลบออกไปต่างประเทศใน ค.ศ. 1979 และทำการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้น อนึ่ง ขบวนการอาเจะห์เสรีดูเหมือนจะถูกทำลายลงใน ค.ศ. 1982 เนื่องจากผู้นำถูกฆ่าบ้าง หนีไปต่างประเทศบ้าง หรือถูกจับกุมบ้าง การจับกุมและไต่สวนความผิดดำเนินไปจนถึงปี 1984 มีความเห็นกันว่า การที่ขบวนการอาเจะห์เสรีช่วงแรกล้มเหลวเพราะไม่มีผู้นำทางศาสนาหนุนหลัง ประชาชนจึงไม่ได้สนับสนุนแม้จะสามารถชักธงของขบวนการฯ แสดงตนได้บ่อยครั้ง และแม้แต่ในเขตอาเจะห์ใหญ่หรือเขตนครหลวงของอาเจะห์ ขบวนการฯ ก็ยังสู้กำลังของฝ่ายรัฐบาลซึ่งใช้กำลังทหารไม่ได้ ทั้งนี้ แม้ขบวนการฯ จะล้มเหลวในช่วงแรก แต่ต่อมา สิ่งที่บรรดาข้าราชการของอาเจะห์ที่เรียกว่า "กลุ่มผู้รู้" หรือเทคโนแครตหรือนักวิชาการ หวังจะได้จากยุคระเบียบใหม่เพื่อพัฒนาอาเจะห์ให้รุ่งเรืองมีความอยู่ดีกินดีนั้นไม่เกิดขึ้น ยังผลให้เกิดความผิดหวังอันเป็นเชื้อไฟให้ขบวนการอาเจะห์เสรีฟื้นตัวได้ใหม่เป็นครั้งที่สอง¹¹

ปฏิบัติการของขบวนการอาเจะห์เสรีเจียบไปประมาณห้าปีตั้งแต่ค.ศ. 1984 มาปรากฏขึ้นใหม่ใน ค.ศ. 1989 เมื่อมีการใช้กำลังอาวุธโจมตีกำลังทหารและตำรวจ ทางทหารเองไม่ได้ให้ความสำคัญกับปฏิบัติการเหล่านี้โดยถือว่าเป็นเรื่องของพวกโจร แต่พอถึงกลางปี 1990 รัฐบาลก็เริ่มประจักษ์ว่า นี่เป็นผลงานของขบวนการอาเจะห์เสรีที่ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มคนหลากหลาย

¹⁰ Tim Kell. (1995). *The Roots of Acehnese Rebellion 1984-1992*, op. cit, pp. 61-66.

¹¹ Ibid, pp. 65-66.

ในอาเจะห์ในเขตอำเภอปีตี อาเจะห์เหนือ และอาเจะห์ตะวันออก ทางฝ่ายรัฐบาลเชื่อว่าขบวนการฯ มีกำลังคนราว 200 คน ในจำนวนนี้มีผู้ที่ได้รับการฝึกอาวุธมาจากลิเบียด้วย รัฐบาลจึงได้ลงมือปราบปรามจริงจังด้วยการย้ายผู้บัญชาการทหารเขตอาเจะห์ออก เอาคนใหม่มาแทนและส่งกำลังเข้ามาเพิ่มเติมราว 6,000 คน ฝ่ายรัฐบาลจึงมีกำลังทหารอยู่ในอาเจะห์ถึง 12,000 คนในระยะกลางปี 1990 ความยืดหยุ่นของการต่อต้านรัฐบาลของขบวนการฯ และยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นนั้นย่อมมีที่มาที่ไปที่ชัดเจน สาเหตุหลักของภาวะการณ์เช่นนี้ได้มีการวิเคราะห์กันว่าเป็นผลมาจาก (1) สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับ (2) ปฏิบัติการของฝ่ายทหารที่เลือกใช้ความรุนแรงเป็นหลัก ซึ่งผิดกับการปราบปรามที่ทำกับขบวนการฯ ในช่วงแรก

ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจและสังคมนั้นมียู่ว่า ตั้งแต่มีเขตอุตสาหกรรมหนักเกิดขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมแยกกาซธรรมชาติเป็นกาซเหลว (LNG) และอุตสาหกรรมน้ำมันซึ่งทำรายได้ให้จำนวนมหาศาลแก่รัฐบาลอินโดนีเซีย เช่น ในระยะทศวรรษ 1980 รายได้จากกาซและน้ำมันสูงถึง 2,000 - 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯต่อปี เป็นแหล่งส่งสินค้าออกใหญ่เป็นที่สามารถจากจังหวัดเรียว และกาลิมันตันตะวันออก รายได้ต่อหัวของคนอาเจะห์ต่อผลผลิตภายในประเทศสูงเป็นที่สามในประเทศ สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนอินโดนีเซียถึงร้อยละ 282 แต่ความมั่งคั่งเหล่านีกลับมิได้ตกถึงมือคนอาเจะห์ การว่าจ้างแรงงานซึ่งมีทำที่วดีในระยะที่ก่อสร้างโรงงานกลับหายไ้ เพราะเขตอุตสาหกรรมเลือกจ้างคนนอกเขตอาเจะห์หรือว่าจ้างคนต่างชาติ ปัญหาความยากจนยังคงต่อเนื่อง เพราะว่าแม้กระทั่งปี 1997 ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ หมู่บ้านของอาเจะห์ราวร้อยละ 51 ยังเป็นเขตยากจนอยู่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเวนคืนที่ดินโดยไม่ไ้ชดเชยอย่างเป็นธรรม คนที่ต้องย้ายที่อยู่อาศัยใหม่ไม่ไ้รับการดูแลในเรื่องสาธารณูปโภค มีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตใกล้โรงงานอุตสาหกรรม มีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานที่โยกย้ายเข้ามาในอาเจะห์ที่คนอาเจะห์เห็นว่าเป็นการเอารัดเอาเปรียบ การดื่มสุรา โสเภณีเข้ามาสู่อาเจะห์ ปัญหาที่รัฐบาลไม่ได้ให้เงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาอาเจะห์ทั้งที่ไ้รายได้มหาศาลมาจากอาเจะห์¹² พวกข้าราชการอาเจะห์บางกลุ่ม และพวกปัญญาชนอาเจะห์รู้สึกไม่พอใจกับวิธีการดังกล่าวของรัฐบาล นักธุรกิจอาเจะห์แม้จะยังมีจำนวนน้อยแต่ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ก็ไม่พอใจที่งานรับเหมาก่อสร้างทั้งหลายคนนอกไ้ไป หรือไ้แก่คนที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับข้าราชการระดับสูงหรือกับนายทหารในอาเจะห์ เป็นที่เข้าใจกันว่าเพราะความมั่งคั่งของอาเจะห์ ซึ่งทำรายได้มากมายเข้ารัฐ และผลตอบแทนที่ตกอยู่กับผู้นำรัฐบาลและนายทหาร ทำให้รัฐบาลไ้ความระแวงระวังกับการป้องกันเขตอุตสาหกรรมอย่างกวัดขัน และหนักมือเกินความจำเป็น นอกจากนี้อิทธิพลของทหารยังทำให้

¹² Syed Serajul Islam. (2005). *The Politics of Islamic Identity in Southeast Asia*. Singapore: Thomson Learning, pp. 65 – 66.

เกิดกลุ่มคนมีอิทธิพลรับหน้าที่เป็นผู้บังคับการชำระหนี้ เป็นยามรักษาการณ์ ตลอดจนเป็นกลุ่มคนที่รีดไถประชาชน

อนึ่ง ทางฝ่ายทหารเองก็มีความเห็นแตกต่างกัน มีกรณีที่นายทหารผู้กุมกำลังระดับกิ่งอำเภอในอำเภอปิติ ต้องถูกนำขึ้นศาลทหารเพราะไปเจรจาหยุดยิงกับฝ่ายขบวนการฯ เจ้าหน้าที่ระดับต่ำรับรู้เห็นเป็นใจกับฝ่ายขบวนการฯ ก็มี ยังมีผู้ที่เคยร่วมก่อการกบฏในสมัยคาร์ล อิสลาม เข้ามาร่วมกับขบวนการฯ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้เห็นอกเห็นใจกับขบวนการฯ แม้จะไม่ได้ช่วยเหลืออย่างเปิดเผยได้แก่ นักการเมือง นักธุรกิจ นักศึกษา ครู/อาจารย์ แม้กระทั่งคนหาเช้ากินค่ำ กำลังของอาจะห์ในระยะต้นๆ ของช่วงที่สองของขบวนการฯ นั้นนั้นประมาณว่าราว 250-750 คน ประมาณ 250 คน ได้รับการฝึกอบรมทางทหารจากลิเบีย แต่เชื่อว่าลิเบียไม่ได้ช่วยเหลือด้านอาวุธ หากแต่เชื่อกันว่าอาวุธนั้นได้จากกองทัพอินโดนีเซียเองมากกว่า การโจมตีของฝ่ายขบวนการฯ ต่อที่ตั้งทหารและตำรวจอินโดนีเซีย ส่วนหนึ่งก็เพื่อชิงเอาอาวุธ และเพราะเหตุนี้เองเป็นที่รู้กันว่าขบวนการฯ ขาดแคลนอาวุธ นำไปสู่ข่าวเกี่ยวกับการซื้อหาอาวุธจากมาเลเซีย จากไทย อยู่เสมอๆ ตลอดจนเรื่องการปลูกกัญชา (ganja) เพื่อขายเอาเงินมาซื้อหาอาวุธยุทธโปกรณ์ เป็นที่รู้กันอยู่ว่ากัญชาของอาจะห์นั้นนับว่ามีคุณภาพดีที่สุดในโลก คนอาจะห์ก็เหมือนคนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้กัญชาปรุงรสอาหารให้อร่อยยิ่งขึ้น และชาวอาจะห์ก็ปลูกกัญชาเพื่อขายเพราะได้ราคาสูงแม้จะผิดกฎหมาย ทั้งเป็นความจริงว่ากำลังรบของขบวนการฯ ที่ต้องหลบซ่อนอยู่ในเขตป่าเขา ปลูกกัญชาขายเอาเงินเลี้ยงตัว ชาวบ้านที่ปลูกกัญชาขายเพราะได้ราคาสูงกว่ากาแฟ ซึ่งก็มีคุณภาพดีเหมือนกัน และชาวบ้านเหล่านี้ช่วยเหลือกำลังของขบวนการฯ ผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้เชื่อว่าขบวนการฯ เองไม่ได้ปลูกกัญชาขายเพื่อเอาเงินมาซื้อหาอาวุธทำสงครามกับรัฐบาล¹³ ขบวนการฯ มี "รัฐบาลพลัดถิ่น" อยู่ที่สวีเดน ส่วนหน่วยบัญชาการสู้รบอยู่ในมาเลเซีย ถ่ายทอดกำลังผ่านไปสู่อาจะห์โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างอาจะห์กับแหลมมาลายูที่มีมานาน ทั้งยังมีชุมชนคนอาจะห์ในมาเลเซียราว 10,000 คน นับว่าทั้งมั่งคั่งและมีอิทธิพล เป็นแหล่งเงินทุนให้กับขบวนการฯ¹⁴

4.2 การจัดการของรัฐ

ในส่วนที่เกี่ยวกับทหารหรือกองทัพนั้น การใช้กำลังปราบฝ่ายกบฏเป็นสิ่งที่รัฐบาลอินโดนีเซียทำอย่างต่อเนื่องไม่ใช่เป็นสิ่งผิดปกติอะไร แม้ในสมัยก่อนหน้าและในสมัยอดีตประธานาธิบดีซูการ์โน แต่ในสมัย "ระเบียบใหม่" นี้การปราบปรามฝ่ายก่อความไม่สงบ/กบฏ มี

¹³ Tim Kell. 1995. *The Roots of Acehese Rebellion 1984 – 1992*, op. cit, pp.70-71.

¹⁴ Ibid, p.73. และ Michael Vatikiotis. (1991). "Troubled Province," *Far Eastern Economic Review*, January 24, 1991, p. 20.

ลักษณะที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจนสองประการ คือ (1) การใช้ความสะพึงกลัวเป็นมาตรการปราบปราม กับ (2) การเอาพลเรือนมาใช้เป็นกำลังพลในรูปของ "ทหารบ้าน" หรือ "ทหารเถื่อน" (militia) กับให้เป็นสายลับในการต่อต้านการก่อการร้าย¹⁵ ลักษณะทั้งสองประการนี้คือปัญหายุ่งยากที่ "ระเบียบใหม่" สร้างขึ้นในอาजेห์ การที่ขบวนการอาजेห์เสรีฟื้นตัวขึ้นมาใหม่นี้ ประเมินกันว่าเนื่องมาจากว่าฝ่ายบ้านเมืองไม่ได้ใส่ใจที่จะดูแลปกครองชนบท ทำให้ขบวนการสามารถเข้าหาประชาชนและชักจูงประชาชนได้ง่าย ปรากฏว่าแม้แต่เมื่อรัฐบาลประกาศใช้มาตรการเหี้ยมโหดมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 1990 จนถึงเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ปฏิบัติการที่ว่าทำได้อยู่แต่ในเขตตัวอำเภอเท่านั้น

ในเรื่องการใช้ความสะพึงกลัวเป็นมาตรการสร้างความหวาดหวั่นพรันพริงให้เกิดขึ้นกับคนอาजेห์และขบวนการ ขบวนการอาजेห์เสรี นั้นรัฐบาลได้ส่งกองกำลังทหารจากชาวเข้ามา โดยเฉพาะคือกองบัญชาการหน่วยรบพิเศษ (Komando Pasukan Khusus - Kopasus) หรือหน่วยหมวกแบเรต์แดง ตั้งแต่ยุคระเบียบใหม่จนถึงสมัยนางเมกาวาตี หน่วยรบพิเศษที่ว่านี้ควบคุมการปฏิบัติการในอาजेห์ทั้งหมด นายทหารคนสำคัญที่รู้จักกันดีที่เข้ามาบัญชาการปฏิบัติการในอาजेห์คือพันเอก (ยศในขณะนั้น) ปราโปโว ซูบิอันโต จากกองบัญชาการยุทธศาสตร์กองทัพบก (Komando Strategis Angkatan Darat - Kostrad) หลังจากได้รับความสำเร็จจากการไปปฏิบัติการในติมอร์ตะวันออกในฐานะผู้ช่วยเสนาธิการของกองพัน 328 ใน ค.ศ. 1989 ปราโปโวอาจคุมกำลังกองพลน้อยอากาศโยธิน (Airborne Infantry Brigade) ที่ 17 เพราะได้ใช้วิธีโคตรมลงที่อำเภออาजेห์เหนือ วิธีการที่กองกำลังนี้ใช้คือการจู่โจมทำลายในเวลากลางคืนค้นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย จับกุมโดยพลการ การทรมานผู้ที่ถูกคุมขังไว้ กระทำชำเราสตรีที่ถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับขบวนการฯ ยิ่งทึ้งแล้วทึ้งพัวไว้ในที่สาธารณะ มีการเลือกสังหารผู้ต้องสงสัยซึ่งมักเป็นคนหนุ่มๆ แล้วทิ้งศพไว้ริมถนนหลวง ย่านตลาด ตามท้องนา ตามไร่ โกสัลธารที่ผู้คนใช้สอย ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกันกับที่เคยทำในชวาในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ภายใต้รหัสปฏิบัติการชื่อว่า เปตรุส (Petrus) ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ถูกสังหารไปร่วมห้าพันคนทั้งในชวาและที่อื่นๆ วิธีการที่รุนแรงเช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็น "การเยียวยาด้วยวิธีสร้างความอกสั่นขวัญแขวน" (Shock therapy) ผู้ถูกสังหารยังถูกนำไปฝังรวมกันเป็นหลุมใหญ่ บางหลุมมีจำนวนถึง 200 ศพ วิธีการที่ทารุณและรุนแรงที่ใช้ในอาजेห์นี้เชื่อกันว่ากองทัพได้ทำมาก่อนในติมอร์ตะวันออกและในอิเรียนจายา เมื่อเห็นว่าใช้ได้จึงนำมาใช้ในอาजेห์ด้วยปฏิบัติการของฝ่ายทหารในอาजेห์นั้นทางทหารถือว่าอาजेห์เป็น "เขตปฏิบัติการทหาร" (Daerah

¹⁵ ฐานวิเคราะห์ของ Richard Tanter, "The Totalitarian Ambition: Intelligence Organizations and the Indonesian States" กับงานของ Michael van Langenberg, "The New Order State: Language, Ideology, Hegemony" ซึ่งอยู่ใน Arief Budiman. (ed.). (1990). *State and Society in Indonesia*, Victoria: Monash Papers on Southeast Asia, No. 22, pp. 51-98, 121-150.

Operasi Militer - DOM) ซึ่งดำเนินอยู่ในระยะปี 1989-1998 หลังจากการสิ้นอำนาจของซูฮาร์โต จึงได้ยกเลิกปฏิบัติการนี้ มีการถอนกำลังทหารออกไปจากอาเจห์และโฆมาอย่างกว้างขวาง แต่ในความเป็นจริงทางกองทัพยังคงส่งทหารเข้ามาใหม่โดยไม่ใส่เครื่องแบบ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้พลเรือนเป็นเครื่องมือ นั้น วิธีหนึ่งที่รู้จักกันดีคือที่เรียกว่า "รั้วขา" (fence of legs) อันเป็นวิธีการที่เคยทำมาก่อนในติมอร์ตะวันออก กล่าวคือให้พลเรือนเป็นกองหน้า "กวาด" (sweep)¹⁶ พื้นที่ เพื่อให้กำลังทหารที่ตามมาทำให้ฝ่ายตรงข้ามต้องร่นถอยและไม่กล้ายิง โดยมากใช้เด็กหนุ่ม เป็นการใช้พลเรือนปราบพลเรือน โดยอาศัยหลักจิตวิทยาว่าชาวบ้านที่ตัวเองหรือคนใกล้ชิดถูกทารุณ จับกุม ถูกทำร้าย จะคุมเข้มคนที่ไปให้ข่าวแก่ฝ่ายทหาร จะแก้เผ็ดโดยการให้ร้ายตอบแล้วจะกระทบกันไปเรื่อยๆ มีการจัดตั้งหน่วยระวังป้องกันและการลาดตระเวนยามค่ำคืน มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน อาทิ หน่วย "ป้องกันชาติ" (Bela Negara) คนหนุ่มเพื่อความมั่นคงของชนบท (Pemuda Keamanan Desa) กองกำลังประชาชน (Laskar Rakyat) มีชาวบ้านถูกเกณฑ์ใช้งานในแบบนี้จำนวนมากเช่นในกลางปี 1991 เกณฑ์ชาวบ้านไม่น้อยกว่า 60,000 คน ทหารยังจัดการชุมนุมร่วมกันประกาศว่าจะช่วยกันกำจัดพวกสนับสนุนขบวนการให้หมดสิ้นให้จงได้ ใครปฏิเสธไม่ร่วมมือจะถูกลงทัณฑ์ ทรมาณ หรือฆ่าทิ้งไป การใช้ชาวบ้านเป็นสายลับ แจ้งเบาะแสให้กับฝ่ายทหาร ทำให้ผู้คนหวาดกลัว และพากันปิดปากเงียบ เพราะต่างก็ไม่ว่าใครเป็นใครกันแน่ เกรงว่า จะมีผู้คอยสดับตรับฟังแล้วไปแจ้งแก่ทหาร บ้างก็เต็มใจช่วยจริง บ้างก็เกรงว่าภัยจะมาถึงตัวจึงออกจะกระตือรือร้นช่วยมากไป ผู้ที่รู้เห็นเป็นใจกับฝ่ายทหารนี้รู้จักกันว่าเป็นพวก "จิวัก" (Cuak) หรือ "ผู้สมคบ" (collaborators) ซึ่งปรากฏว่าเมื่อถอนกำลังทหารออกไปใน ค.ศ. 1998 คนเหล่านี้ถูกทำร้ายต้องพากันหลบหนีไปหาฝ่ายบ้านเมือง

แม้ "ระบอบใหม่" จะล้มไปแล้วในปลายพฤษภาคม 1998 แต่หลังจากนั้น 5 ปี คือจนกระทั่งถึงปลายปี 2004 ผู้ติดตามความเป็นไปในอินโดนีเซียตระหนักว่า อาเจห์เป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาลอินโดนีเซียในปัจจุบัน เป็นปัญหาที่ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาที่ "ระบอบใหม่" ทำขึ้นทั้งหมดโดยเฉพาะในเรื่องความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง เกิดคำถามขึ้นมาว่าทำไมจึงเป็นไปได้ถึงขนาดนั้น ทำไมขบวนการอาเจห์เสรีจึงปราบไม่ได้ การตอบคำถามนี้ต้องทำความเข้าใจในหลายด้านด้วยกัน สิ่งที่ควรตระหนักเอาไว้แต่ต้นก็คือการประกาศเอกราชของอาเจห์นั้นมีทั้งผู้สนับสนุนและไม่สนับสนุน การไม่สนับสนุนก็มีได้หมายความว่าเพราะไม่เห็นด้วยกับการประกาศเอกราช แต่อาจเป็นเพราะว่ามีข้อรังเกียจตัวผู้นำบาง

¹⁶ คำ "กวาด" หรือ "sweep" นี้ ดัซซ์/เนเธอร์แลนด์เคยใช้มาก่อน หมายถึง การใช้กำลังตำรวจ/ทหารตรวจค้น จับกุม ประชาชนผู้ต้องสงสัยว่าร่วมมือกับฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล

คนที่สำคัญของขบวนการอาเจห์เสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวสะซัน ดิโร เพราะเห็นว่าทำเพื่อตนเองมากกว่าเพื่ออาเจห์ ในทำนองเดียวกันในกลุ่มผู้สนับสนุนขบวนการนี้ก็เชื่อว่าจะไม่มีความขัดแย้งกันในบางเรื่อง จนนำไปขยายความเป็นทำนองว่า ขบวนการอาเจห์เสรีนี้มีอยู่สองกลุ่มใหญ่ที่มีความเห็นไม่ลงรอยกันในหลายประเด็น ในขณะที่เดียวกันก็มีความรู้สึกประเภทที่แบ่งรับแบ่งสู้ กล่าวคือ ไม่อยากเห็นการแยกตัวเป็นเอกเทศเป็นรัฐอิสระจากสาธารณรัฐอินโดนีเซีย แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับการใช้มาตรการรุนแรงในการปราบปรามของฝ่ายบ้านเมือง โดยเฉพาะของทหาร ในขณะเดียวกัน แม้ในกลุ่มของผู้สนับสนุนการแยกตัวเป็นเอกราชของอาเจห์ ก็ยังมีปัญหาในเรื่องวิธีการว่าจะต้องใช้มาตรการประเภทตาต่อตา ฟันต่อฟันกับฝ่ายบ้านเมืองเสมอไปหรือไม่ การให้ได้มาซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำการสรุปความให้ชัดเจน

รัฐบาลซูฮาร์โตได้เผชิญกับปัญหากลุ่มกบฏมุสลิม “ขบวนการอาเจห์เสรี” ที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนในอาเจห์ และพยายามปราบปรามกลุ่มนี้อย่างรุนแรงมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 แล้ว แต่ไม่เป็นผล ในทางตรงกันข้ามขบวนการกลับมีกำลังที่เข้มแข็งมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งเรื่องอาวุธและกำลังคน เมื่อสิ้นสุดยุคของซูฮาร์โต ทั้งประธานาธิบดีฮาบีบี และประธานาธิบดีวาฮิดก็เปิดโอกาสให้มีการเมืองและเศรษฐกิจที่เรียกกันว่า Reformasi ให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ต่อมา รัฐบาลสมัยนางเมกาวาตีได้พยายามใช้นโยบายกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นอาเจห์ให้มากขึ้น รวมทั้งการให้สิทธิปกครองตนเองและพยายามกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน แต่กลุ่ม ขบวนการอาเจห์เสรี ก็ยังไม่พอใจและต้องการแยกอาเจห์เป็นอิสระสถานเดียวเท่านั้น ดังนั้น รัฐบาลอินโดนีเซียจึงต้องใช้กำลังเข้าปราบปรามอย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2003 เป็นต้นมา แม้จะมีการเจรจากันหลายครั้งในระหว่างนั้นแต่มักจะล้มเหลว เนื่องจากความต้องการของทั้งสองฝ่ายสวนทางกันเสมอ กล่าวคือ ขณะที่รัฐบาลจำเป็นต้องรักษาอธิปไตยของประเทศ แต่ขบวนการอาเจห์เสรีต้องการขออธิปไตยให้กับอาเจห์เพื่อสถาปนาเป็นรัฐอิสระ จนกระทั่งบรรลุข้อตกลงสันติภาพครั้งประวัติศาสตร์ที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ กลางปี 2005

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2005 ผู้แทนฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซียและผู้แทนฝ่ายขบวนการอาเจห์เสรี ได้ลงนามในข้อตกลงสันติภาพครั้งประวัติศาสตร์ที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ อันเป็นการยุติการสู้รบนาน 30 ปี ก่อนหน้านั้นเคยมีการลงนามใน "ข้อตกลงยุติความเป็นปฏิปักษ์" (Cessation of Hostilities Agreement) กันมาแล้วเมื่อเดือนธันวาคม 2002 แต่เพียง 5 เดือนให้หลังทั้งสองฝ่ายก็กลับมาสู้รบกันอีก และทันทีที่คณะผู้สังเกตการณ์ถอนตัวออกจากพื้นที่ รัฐบาลจาการ์ก็ประกาศภาวะฉุกเฉินในอาเจห์ในเดือนพฤษภาคม 2003 จากนั้นกองทัพอินโดนีเซียก็โหมกำลังเต็มอัตราศึกเพื่อปราบปรามกลุ่มขบวนการอาเจห์เสรีอย่างหนัก

สาระสำคัญของข้อตกลงฉบับนี้ ได้แก่ ฝ่ายรัฐบาลจะถอนทหารออกจากพื้นที่อาเจห์ มีการนิรโทษกรรมนักโทษการเมือง และการจำกัดการเคลื่อนกำลังของฝ่ายรัฐบาล ขณะที่กลุ่มกบฏแบ่งแยกดินแดนจะวางอาวุธ เป็นต้น ส่วนที่เป็นหลักการสำคัญ ได้แก่ ขบวนการอาเจห์เสรีจะเลิกต่อสู้เรียกร้องเอกราชเพื่อปลดปล่อยอาเจห์ และหันมาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติอินโดนีเซีย ใช้ชีวิตทำมาหากินเยี่ยงพลเมืองทั่วไป ขณะที่ทางการก็จะมอบที่ดินทำกิน และปัจจัยยังชีพต่างๆ ให้แก่สมาชิกของขบวนการอาเจห์เสรีเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ อย่างไรก็ตาม จะไม่ได้รับอนุญาตให้มีอาวุธในครอบครอง เพราะฉะนั้น หลังจากเริ่มการหยุดยิงนี้แล้วพลเรือนที่ถืออาวุธจะถูกดำเนินคดีทันที นอกจากนั้นแล้ว สมาชิกขบวนการอาเจห์เสรี ยังจะได้รับสิทธิอันพึงมีพึงได้ต่างๆ เช่นเดียวกับที่ชาวอินโดนีเซียทุกคนได้รับ ยิ่งไปกว่านั้นอินโดนีเซียได้แก้ไขกฎหมายว่าด้วยการปกครองตนเองของอาเจห์ เพื่อเปิดทางให้สามารถจัดตั้งพรรคการเมืองระดับท้องถิ่นได้ ซึ่งได้จัดให้มีการเลือกตั้งไปแล้วในปี 2006

อนึ่ง ภายใต้กรอบการปกครองตนเองของอาเจห์นี้ รัฐบาลจะยังคงถือสิทธิในการกำหนดกิจการด้านความมั่นคงและการป้องกันประเทศ กิจการด้านการเงินและการคลัง การยุติธรรม งานตำรวจ และการต่างประเทศเช่นเดิม ส่วนอาเจห์นั้นมีสิทธิ์ออกกฎหมายในกิจการด้านอื่นๆ และสามารถมีธงและเพลงที่สื่อสัญลักษณ์ความเป็นอาเจห์ได้ แต่ไม่ถือเป็นธงชาติและเพลงชาติ

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น ฝ่ายรัฐบาลกลางสัญญาว่าจะเพิ่มส่วนแบ่งในทรัพยากรสำคัญอย่างน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 70 ซึ่งทุกวันนี้อาเจห์ได้รับส่วนแบ่งรายได้จากน้ำมันร้อยละ 55 และจากก๊าซธรรมชาติร้อยละ 40 ซึ่งสัดส่วนนี้จะคงไว้ต่อไปจนถึงปี 2009 จากนั้นก็จะเพิ่มสัดส่วนการแบ่งสรรรายได้เป็นร้อยละ 70 ดังกล่าว นอกจากนี้ อาเจห์มีสิทธิ์ขอกู้เงินและพิจารณาการลงทุนจากต่างชาติ トラบเท่าที่เป็นไปตามกรอบกติกาของธนาคารแห่งอินโดนีเซีย และมีอำนาจในการกำหนดนโยบายการจัดเก็บภาษีของตนเอง

ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้คืออะไรทำให้เกิดการเจรจันอย่างปัจจุบันทันด่วนและง่ายดายอย่างนี้ คำว่า “สันติภาพ” คงไม่ใช่เหตุผลของทั้งสองฝ่าย เพราะก่อนวันที่ 26 ธันวาคม 2004 ขบวนการอาเจห์เสรีและกองกำลังของรัฐยังต่อสู้กันอย่างรุนแรงอยู่ แต่หลังจากวันที่ 26 เป็นต้นมา คือหลังจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิถาโถมเข้าทำลายดินแดนบริเวณฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งรวมถึงอาเจห์ด้วยนั้น ท่าทีของขบวนการอาเจห์เสรีกลับอ่อนลงอย่างเห็นได้ชัด เรียกได้ว่าอย่างชนิด “หน้ามือเป็นหลังมือ” เลยทีเดียว

พิบัติภัยอันเกิดจากคลื่นยักษ์สึนามิคราวนั้น ได้คร่าชีวิตชาวอาเจะห์ซึ่งรวมถึงสมาชิกของ ขบวนการอาเจะห์เสรีจำนวนหนึ่งไปเกือบ 200,000 คน ถือเป็นวันมหาวิปโยคและนับเป็นจุดหักเห สำคัญที่ทำให้เงื่อนไขแห่งความขัดแย้งคลายลงได้มาก ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงได้โน้มนำให้ ทั้งสองฝ่ายหันหน้ากลับมาเจรจากันอีกครั้ง ฝ่ายขบวนการอาเจะห์เสรีนั้นอ่อนล้าเต็มทีกับการต่อสู้ ที่ไม่เห็นอนาคต ฝ่ายรัฐบาลของประธานาธิบดีซูลิโล บัมบัง ยูโดโยโน ก็มีนโยบายชัดเจนที่จะ สร้างสันติภาพในอาเจะห์อยู่แล้ว เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยอย่างนี้ การเจรจาจึงเกิดขึ้นทันที ระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียและขบวนการอาเจะห์เสรี โดยประเด็นสำคัญก็คือว่า อาเจะห์ต้องการ ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลกลางจึงอาศัยโอกาสนี้ยื่นข้อเสนอเชิงบีบบังคับ กล้วยๆ ให้ขบวนการอาเจะห์เสรีเลิกล้มการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราช ฝ่ายขบวนการอาเจะห์เสรีซึ่ง ไม่มีอะไรจะเสียอีกแล้ว เพราะนอกจากจะอดตายเนื่องจากเสบียงอาหารและอาวุธต่างๆ ที่กลุ่ม สนับสนุนจากภายนอกเคยลักลอบลำเลียงเข้าไปให้ มาถึงตอนนี้ไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจาก เส้นทางทางบกได้รับความเสียหายอย่างหนัก ทำให้ขบวนการอาเจะห์เสรีถูกตัดขาดจากโลก ภายนอกอย่างสิ้นเชิง ซ้ำร้ายไปกว่านั้น หากยังฝืนสู้รบปรบมือกับฝ่ายรัฐต่อไป ด้วยสภาพที่อ่อนแอ อย่างหนักของกลุ่มตอนนี้ อาจทำให้ถูกปราบปรามจากรัฐจนหมดสิ้นเลยก็ได้

อย่างไรก็ดี ทั้งสองฝ่ายน่าจะยังมีความกังวลหรืออาจะแวงในท่าทีของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่บ้าง รัฐบาลนั้นอาจต้องคิดในระยะยาวว่าจะมั่นใจได้แค่ไหนว่า ขบวนการอาเจะห์เสรีจะไม่รื้อฟื้น อุดมการณ์เดิมๆ ขึ้นมาอีก ฝ่ายผู้นำทหารหลายคนไม่เชื่อว่าขบวนการอาเจะห์เสรีจะละทิ้งเป้าหมาย การเรียกร้องเอกราชจริงๆ แต่น่าจะเป็นการถอยเพื่อพักและฟื้นฟูกำลังในขณะที่ยังช่วยเหลือตัวเอง ไม่ได้มากกว่า ในขณะเดียวกัน ฝ่ายขบวนการอาเจะห์เสรีก็เกรงว่ารัฐบาลจะไม่สามารถทำตาม ข้อตกลงได้จริงๆ โดยเฉพาะการปันส่วนผลกำไรที่ได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติคืนให้คนอา เจะห์

บทที่ 5

สรุป

ระบอบอาณานิคมเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญประการหนึ่งที่น่ามาสู่การก่อตัวของขบวนการมุสลิมที่ต่อต้านรัฐในอินโดนีเซีย ซึ่งพอจะแยกเป็นสาเหตุอันเป็นผลกระทบมาจากระบอบอาณานิคมได้ 2 ประการหลักได้แก่ 1) ความคิดอิสลามนิยม และ 2) สำนักในการปกครองตนเอง ซึ่งขบวนการที่มีแรงบันดาลใจจากอิสลามนิยมได้แก่ ขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะ (NU) และขบวนการญามาอะห์ อิสลามียะห์ (JI) ส่วนขบวนการที่เกิดจากสำนักในการปกครองตนเองคือขบวนการอาจะห์เสรี (GAM) ในจังหวัดอาจะห์

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก แต่กลับมีขบวนการต่อต้านรัฐจากคนมุสลิม ในอินโดนีเซียศาสนาอิสลามไม่ใช่หลักการสำคัญของรัฐ อินโดนีเซียไม่ได้เป็นรัฐอิสลาม แต่เป็นรัฐทางโลก กฎหมายอิสลามมีบทบาทน้อยมากในระบบกฎหมายของประเทศ หลักการสำคัญของรัฐเป็นหลักสำคัญ 5 ประการเรียกว่า “ปัญจศีล” (Pancasila) ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มุสลิมจำนวนหนึ่งเห็นว่า รัฐบาลกำลังจำกัดบทบาทของอิสลาม ก่อให้เกิดความตึงเครียดทางศาสนา และแสดงออกมาในรูปของขบวนการฟื้นฟูศาสนาอิสลาม อันหมายถึงการกลับไปสู่หลักการศาสนาอย่างเคร่งครัด เกิดขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะ โดยมีเป้าหมายทางการเมืองคือต้องการให้รัฐชาติวางอยู่บนพื้นฐานของอิสลาม รัฐต้องสร้างหลักประกันเพื่อปกป้องสิทธิพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ ให้อิสรภาพในการยอมรับนับถือศาสนา และอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็น ขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะใช้วิธีแทรกซึมทางมวลชนแทนการใช้กำลัง โดยโน้มน้าวให้คนเข้าเป็นสมาชิกขบวนการฯ จากความศรัทธาในศาสนาอิสลามที่ไม่ใช่แนวสมัยใหม่ จำนวนสมาชิกมหาศาลนี้เองที่มีอิทธิพลและกลายเป็นแรงกดดันทางการเมืองและสังคมอย่างเฉียบพลันต่อรัฐบาลของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ซึ่งประธานาธิบดีคนต่อมาคือซูฮาร์โตไม่ยอมให้เกิดสถานการณ์เช่นนั้น จึงอาศัยอำนาจเบ็ดเสร็จที่มีอยู่ออกกฎหมายต่างๆ เพื่อลดบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะ จนในที่สุดขบวนการฯ จำต้องยุติบทบาททางการเมืองใน ค.ศ. 1983 คงไว้แต่เพียงบทบาททางสังคมโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา แต่ด้วยจำนวนสมาชิกที่มีมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ยังส่งผลให้ขบวนการฯ ยังมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มากทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องมีการเลือกตั้ง

นอกจากนี้ ยังมีมุสลิมอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ต้องการฟื้นฟูอิสลามเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องการสถาปนาอินโดนีเซียให้เป็นรัฐอิสลามบริสุทธิ์ โดยไม่มีการแยกศาสนาออกจากการเมือง กลุ่มนี้คือขบวนการก่อการร้ายญามาอะห์ อิสลามียะห์ ซึ่งปัจจุบันมีบทบาทเคลื่อนไหวที่ส่งผล

กระทบทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การก่อการร้ายของ JI ที่เกิดขึ้นถือเป็นการต่อต้านรัฐบาล โดยอาศัยอุดมการณ์ และเป็นการเรียกร้องความชอบธรรมทางการเมืองและสังคมโดยอาศัยศาสนา เป็นตัวนำ ซึ่งในส่วนของปัญหาอุดมการณ์นั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ที่มีการ ต่อต้านการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมต่างๆอย่าง โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์และชนชาติตะวันตกอื่นๆ โดยเป็นการรวมพลังของประชาชนโดยอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน

การปฏิบัติการก่อการร้ายของ JI เป็นการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและ พัฒนากลายมาเป็นการก่อการร้ายสากล ซึ่งส่งผลกระทบและกลายเป็นปัญหาร่วมของภูมิภาคเอเชีย อากเนย์ไปแล้ว และไม่มีทีท่าว่าจะสิ้นสุดในอนาคตอันใกล้นี้ ซึ่งอันที่จริงการก่อการร้ายเป็นยุทธวิธี ที่ถูกนำมาใช้โดยกลุ่มที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนออกเป็นรัฐอิสระ ซึ่งมีอยู่เกือบทุกประเทศในเอเชีย อากเนย์ ไม่เฉพาะที่อินโดนีเซียเท่านั้น ยังมีในมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย พม่าและลาว เป็นต้น แต่ ทั้งนี้ การแบ่งแยกดินแดนหรือการต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามดูเหมือนจะ เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ทำให้การก่อการร้ายมีลักษณะข้ามชาติ กล่าวคือ มีเครือข่ายโยงใยกันข้าม ประเทศ และมีปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบไปทั่วภูมิภาค

นอกจากนี้ นโยบายและท่าทีเชิงรุกของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ทำให้ขบวนการก่อการร้ายมุสลิมในภูมิภาคเข้าใจว่ารัฐบาล สหรัฐกำลังประกาศสงครามกับอิสลาม ความเชื่อดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเคลื่อนไหว เพื่อก่อตั้งรัฐอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่ม JI และมุสลิมหัวรุนแรงกลุ่มอื่นๆ ซึ่งใช้ วิธีการก่อการร้ายในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ยิ่งรัฐบาลของประเทศต่างๆใน ภูมิภาคให้ความร่วมมือกับสหรัฐมากเท่าใด JI ยิ่งเกิดความกังวลต่อการคงอยู่ของตน และยังเกิด ความโกรธแค้นที่ศาสนาอิสลามกำลังจะถูกสกัดการแผ่ขยายอีกด้วย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจแต่ อย่างใดที่อินโดนีเซียซึ่งเป็นฐานปฏิบัติการโดยตรง รวมถึงมาเลเซีย สิงคโปร์และฟิลิปปินส์ต้องตก เป็นเป้าหมายการก่อการร้ายที่มุ่งหวังให้เกิดการทำลายล้างและผลกระทบในวงกว้าง ทั้งนี้ เนื่องมาจากทั้งสี่ประเทศนั้น ต่างก็มีความร่วมมือกับสหรัฐในการต่อต้านการก่อการร้าย และยังมี ผลประโยชน์ของสหรัฐอยู่ภายในประเทศอีกด้วย การแสดงศักยภาพของกลุ่มให้รัฐบาล อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์รวมไปถึงสหรัฐได้เห็นจึงมีขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะ 5 ปีมานี้ อย่างไรก็ดี ในทางกลับกันการปฏิบัติการก่อการร้ายของ JI จึงเท่ากับตอกย้ำให้ประชาคม โลกได้เห็นว่ในภูมิภาคนี้มีกลุ่มก่อการร้ายจริง และยังทำให้สหรัฐหวั่นวิตกมาเป็นเหตุผลในการขอ ความร่วมมือกับประเทศต่างๆด้วย

JI กำลังเป็นปัญหาที่ท้าทายรัฐบาลอินโดนีเซียอยู่ในขณะนี้ เช่นเดียวกับที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเผชิญในยุคระเบียบใหม่ แต่ทว่าครั้งนี้ การจัดการปัญหาไม่ง่ายและเบ็ดเสร็จเหมือนในสมัยซูฮาร์โต เนื่องจากการพัฒนาประชาธิปไตยมากขึ้น และอันที่จริง JI คงไม่ใช่ปัญหาภายในอินโดนีเซียเท่านั้น หากแต่เป็นภัยคุกคามที่แผ่ขยายไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว

ขบวนการต่อต้านรัฐอีกกลุ่มหนึ่ง เกิดขึ้นหลังจากอาเจห์ได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ แล้วรัฐบาลจาการ์ตากลับมาผนวกเข้าเป็นของตน ทั้งที่ความเป็นจริงคืออาเจห์เป็นรัฐอิสระ เคยเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรือง เป็นเมืองท่าสำคัญ เมื่อกลายมาเป็นจังหวัดหนึ่งของสาธารณรัฐอินโดนีเซียในตอนแรกนั้น ความรู้สึกต่อต้านยังไม่รุนแรงนัก จนเมื่อคนอาเจห์เริ่มเห็นว่าผลประโยชน์จากน้ำมันและกาชธรรมชาติดำเนินมาก รัฐบาลกลางที่จาการ์ตานำไปใช้เกือบทั้งหมด ถิ่นมาให้อาเจห์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ข้อนี้เป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งระหว่างอาเจห์กับรัฐบาลกลาง กอรปกับสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์แห่งความเป็นรัฐอิสระแต่ดั้งเดิม ที่มีอยู่ในใจคนอาเจห์มาตลอดเวลา ทำให้ก่อเกิดเป็นขบวนการต่อต้านรัฐ โดยมีศาสนาอิสลามเป็นเครื่องแสดงออกของความไม่พอใจต่อรัฐบาล คือใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อประกาศหาที่ที่ขัดแย้งต่อรัฐบาล และท้าทายด้วยการประกาศเป็นอิสระจากการควบคุมของส่วนกลาง แม้ปัจจุบันการต่อสู้จะหยุดลงด้วยสัญญาสันติภาพแล้ว แต่ยังไม่อาจแน่ใจได้ว่าสันติภาพนี้จะยาวนานเพียงใด เนื่องจากข้อขัดแย้งต่างๆ ที่ทำกันไว้นั้น จะยังไม่เห็นผลในขณะนี้ หากรัฐบาลจาการ์ตาสามารถทำได้ตามที่ระบุในข้อตกลง ก็คงไม่ปัญหา แต่ถ้ากลับไปเอาโรคเอาเปรียบคนอาเจห์เหมือนแต่ก่อน ความรู้สึกในการต่อต้านรัฐต้องกลับมาอีกครั้งหนึ่งอย่างแน่นอน

การจัดการของรัฐบาลอินโดนีเซียต่อขบวนการต่อต้านรัฐทั้ง 3 กลุ่มแตกต่างกันออกไปตามผลประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากบทบาทของแต่ละกลุ่ม สำหรับขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะนั้น แม้จะไม่ได้ใช้กำลังหรือความรุนแรงในการต่อต้านรัฐ แต่เรื่องศาสนาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากในสังคมอินโดนีเซีย กลุ่มนี้จึงมีอิทธิพลขึ้นนำสังคมได้มากพอสมควร รัฐบาลจึงไม่คิดกำจัดแบบถอนรากถอนโคน เพราะประโยชน์จากการมีสมาชิกจำนวนมหาศาลยังมี ดังนั้น รัฐจึงเพียงแค่ลดบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองลง และยอมรับให้มีบทบาททางสังคมเท่านั้น คือไม่ให้มีโอกาสมากดดันการตัดสินใจในนโยบายต่างๆ ได้เหมือนในยุคเอกราชตอนต้นนั่นเอง

ส่วน JI และขบวนการอาเจห์เสรีนั้น ด้วยรูปแบบการต่อต้านรัฐที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ทำให้รัฐต้องจัดการโดยใช้กำลังเข้าปราบปราม แตกต่างกันแต่เพียงระดับของการจัดการเท่านั้น รัฐบาลโดยมีแรงกดดันทั้งจากประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา มีนโยบายที่ชัดเจน แข็งกร้าวและไม่มีการประนีประนอมเกี่ยวกับการปราบปรามและต่อต้านการก่อการร้ายของ JI ขณะที่การจัดการปัญหาของขบวนการอาเจห์เสรีนั้น

มีทั้งรูปแบบเชิงกว้างคือใช้กำลังและแบบเจรจาประนีประนอม ที่เป็นดังนี้เนื่องจาก การมีอยู่ของ MI ในประเทศอินโดนีเซียไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อรัฐแต่อย่างใด จะมีก็แต่สร้างผลกระทบให้กับประเทศทั้งทางด้านการเมือง ต่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคมและการท่องเที่ยว การเจรจาจึงไม่น่าจะแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้เท่ากับการปราบปรามให้สิ้นซาก ในขณะที่ผลประโยชน์ที่มีอยู่ในอาจะห์คือน้ำมันและก๊าซธรรมชาตินั้นมีมากมายมหาศาล การจะยอมให้อาจะห์เป็นรัฐอิสระเช่นเดียวกับติมอร์ตะวันออกจึงเป็นไปได้ และถ้าหากปราบปรามขบวนการอาจะห์เสรีให้หยุดการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชไม่ได้ ก็เท่ากับสร้างความเสี่ยงให้กับผลประโยชน์ดังกล่าวด้วย ดังนั้น ทางออกที่ดีที่สุดคือรัฐบาลต้องยื่นข้อเสนอพร้อมกับเจรจาหาข้อยุติที่เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายให้มากที่สุด ขัณฑ์รัฐบาลยอมมอบสิทธิในการปกครองตนเองในบางเรื่องให้กับคนอาจะห์ โดยประกาศให้เป็นเขตปกครองพิเศษ พร้อมทั้งสัญญาจะปันผลกำไรที่ได้จากแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติให้มากขึ้น แต่เมื่อไม่เป็นไปตามสัญญา ขบวนการฯจึงมีการเคลื่อนไหวต่อต้าน และรัฐบาลก็ใช้กำลังเข้าปราบปราม ทั้งนี้ ยิ่งเหตุการณ์ยืดเยื้อนานเท่าไร ผลกระทบทางเศรษฐกิจก็มีมากขึ้น รัฐบาลจึงพยายามหาทางประนีประนอม จนในที่สุดเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่โน้มนำให้ทั้งสองฝ่ายหันมาเจรจา และยอมรับข้อตกลงระหว่างกันโดยสันติวิธี

โดยสรุปนั้น ขบวนการต่อต้านรัฐทั้ง 3 กลุ่มต่างมีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีศาสนาเข้ามาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการต่อต้านรัฐ ทั้งที่เป็นอินโดนีเซียก็เป็นประเทศมุสลิม ซึ่งถ้าวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะพบว่า การต่อต้านรัฐโดยใช้กำลังของ MI และขบวนการอาจะห์เสรีนั้น ไม่ได้เริ่มขึ้นอย่างฉับพลัน ก่อนหน้านั้นมันมีพัฒนาการของขบวนการซึ่งแสดงให้เห็นว่า ได้มีความพยายามใช้การเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าประสงค์ที่ต้องการ เมื่อรัฐบาลไม่ตอบสนอง จึงเริ่มมีการใช้ยุทธวิธีก่อการร้ายโดยใช้ศาสนาเป็นข้ออ้างในการระดมมวลชนเข้าพวก ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นพอจะวิเคราะห์ได้ถึงนัยยะที่แฝงอยู่ว่า นั่นเป็นเพียงการกล่าวอ้างทางศาสนา เพื่อหวังผลในการระดมแนวร่วมเท่านั้น สาเหตุเหล่านี้ต่างหากที่เป็นรากเหง้าที่แท้จริง ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่เฉพาะในอินโดนีเซีย แต่ยังรวมถึงในประเทศต่างๆด้วย สาเหตุสำคัญอันได้แก่ การกระจายรายได้ที่ไม่เสมอภาค การกดขี่เอารัดเอาเปรียบกลุ่มคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ พฤติกรรมฉ้อราษฎร์บังหลวงของเจ้าหน้าที่รัฐ และปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพราะฉะนั้น トラバิดที่สภาพการณ์ยังเป็นเช่นนี้อยู่ เราก็จะยังคงเห็นดินแดนเอเชียอาคเนย์กลายเป็นสมรภูมิการต่อสู้ ของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน โดยพยายามนำเอาศาสนามาหาเหตุขยายผลให้ปัญหายากในลูกหลานบานปลายจนกลายเป็นเรื่องของภูมิภาคต่อไปอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2539). อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา ไพศาล. (2548.). อิทธิพลของขบวนการแห่งชาติอิสลามต่อสังคมชาว ค.ศ. 1926 – 1973. สารนิพนธ์ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์. (2547). การเลือกตั้งในอินโดนีเซีย. ใน สิดา สอนศรีและคณะ. การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์และไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ และ สุภาศพรพรณ ชันชัย. (2546). อดีตและอนาคตของอาเจห์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : กรีน พรินท์.
- สุภาศพรพรณ ตั้งตรงไพโรจน์. (2549). เจไอคืออะไร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : openbooks

ภาษาต่างประเทศ

- Abu Bakar Bashir: The Malaysian Connection. (2002, November 9). Tempo.
- Abuza, Zachary. (2003, August). Funding Terrorism in Southeast Asia: The Financial Network of Al – Qaeda and Jemaah Islamiyah. Contemporary Southeast Asia. 25(2).
- Asmawi. (1999). PKB Jendela Politik Gus Dur. Yogyakarta : Titian Llahi Press.
- Barber, Richard. (ed.). (2000). Aceh: The Untold Story – An Introduction to the Human Rights Crisis in Aceh. Bangkok: Forum Asia.
- Barton, Greg. (2002). Abdurrahman Wahid : Muslim Democrat, Indonesian President : A view From the Inside Australia : University of New South Wales.
- Barton, Greg. (2005). Jemaah Islamiyah: Radical Islamism in Indonesia. Singapore University Press.
- Bertrand, Jacques. (2004). Nationalism and Ethnic Conflict in Indonesia. Cambridge: Cambridge University Press.

- Boland, J. B. (1985). The Struggle of Islam in Modern Indonesia (1950-1955). Reading on Islam in Southeast Asia. Ibrahim, Ahmad ; Siddique, Sharon ;and Hussain Yasmin. (eds.). .Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Budiman, Arief. (ed.). (1990). State and Society in Indonesia, Victoria: Monash Papers on Southeast Asia.
- Christie, Clive J. (1996). A Modern History of Southeast Asia : Decolonization, Nationalism and Separatism. Touris Academic Studies.
- Congressional Research Service Report RL31672. (2005). Terrorism in Southeast Asia.
- Dhofier, Zamakhsyari. (1999). The Peasantren Tradition: The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in java. Arizona : Arizana State University.
- Effendy, Bahtiar. (2003). Islam and The State in Indonesia. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Forrester, Geoff. (ed.). (1999). Post – Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Hefner, Robert W. (2000). Civil Islam : Muslims and Democratization in Indonesia. Princeton and Oxford :: Princeton University Press.
- Hooker, B. M. (1983). Muhammadan Law and Islamic Law. Islam in South – East Asia. Netherlands : Leiden University.
- International Crisis Group. (2003). Jemaah Islamiyah in Southeast Asia: Damaged but Still Dangerous. http://www.icg.org/library/documents/report_archive/A401104_26082003.
- Islam, Syed Serajul. (2005). The Politics of Islamic Identity in Southeast Asia. Singapore: Thomson Learning.
- Jihad, Abu. (2000). Hasan Tiro & Pergolakan Aceh. Jakarta: PT.Aksara Centra.
- Kell, Tim. (1995). The Roots of Acehnese Rebellion 1984 – 1992. Cornell Modern Indonesia Project.
- L’Institut de Recherche sur l’Asie du Sud-Est Contemporaine (IRASEC). (2005). Aceh: History Unfinished. Indonesia: PT. Enrique Indonesia.
- Morris, Eric Eugene. (1983). Islam and Politics in Aceh: A Study of Center – Periphery Relations in Indonesia. Ph.D. dissertation. Cornell University.

- Noer, Deliar. (1973). The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942. Kuala Lumpur : Oxford University Press.
- Noer, Deliar. (1985). The Development and Nature of the Modernist Movement in Indonesia. Reading on Islam in Southeast Asia. Ibrahim, Ahmad and others (eds.), Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Peacock, James L. 1978. Purifying the Faith : The Muhammadiyah Movement in Indonesia Islam. California : The Benjamin / Cummings Publishing Company.
- Pereira, Derwin. (2002, January 20). Is There an Al – Qaeda Connection in Indonesia?. Straits Times.
- Salim, Arskal ;and Azra, Azyumardi. (eds.). (2003). Shari'a and Politics in Modern Indonesia. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Steinberg, David Joel. (ed.). (1987). In Search of Southeast Asia. Honolulu : University of Hawaii Press.
- Sulaiman, Nasruddin., et al. (1992). Aceh: Manusia, Masyarakat, Adat dan Budaya. Pusat Dukumentasi dan Informasi Aceh.
- Sjamsuddin, Nazaruddin. (1985). The Republican Revolt : A Study of The Acehese Rebellion. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Syamsuddin, Teuku. (1997). Kebudayaan Aceh. Manusia dan Kebudayaan Indonesia. Koentjaraningrat. (ed.). Jakarta: Penebit Djambatan.
- TAPOL. (2000). A Reign of Terror: Human Rights Violations in Aceh 1998 – 2000. London: Wernham Printers.
- Turnbull, Wayne. (2003). A Tangled Web of Southeastasian Islamic Terrorism: The Jemaah Islamiyah Terrorist Network. www.terrorismcentral.com/Library/terroristgroup/JemaahIslamiyah/JITerror/
- Vatikiotis, Michael. (January 24, 1991). Troubled Province. Far Eastern Economic Review, p. 20.
